

Muistio

22.12.2023

**Selvitys oikeusprosessien keventämistä yleisissä tuomioistuimissa
koskevan uudistuksen vaikutuksista (HE 200/2017 vp)**

Sisällys

1	Johdanto	3
2	Kokoonpanojen keventäminen yleisissä tuomioistuimissa	7
2.1	Käräjäoikeudet	7
2.1.1	Yhden tuomarin kokoonpano	7
2.1.2	Kahden tuomarin kokoonpano	8
2.1.3	Tilastot	10
2.1.4	Törkeä maksuvälinepetos ja -rikos	12
2.2	Korkein oikeus	18
2.3	Käsittelyajat ja muutoksenhaku	21
2.3.1	Käsittelyajat rikosasioissa kokoonpanoittain käräjäoikeuksissa	21
2.3.2	Kokoonpanon suhde muutoksenhakuun rikosasioissa	21
2.4	Muutoksen taloudelliset vaikutukset	22
2.4.1	Käräjäoikeudet	22
2.4.2	Korkein oikeus	24
3	Kirjallinen menettely	25
3.1	Uudistuksen sisältö	25
3.2	Käsittelytavan muutokset käräjäoikeuksissa	26
3.3	Muutoksen taloudelliset vaikutukset	29
4	Yhden kosketuksen periaate	30
4.1	Uudistuksen sisältö	30
4.2	Muutoksen taloudelliset vaikutukset	31
5	Syytetyn henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden lieventäminen	34
5.1	Uudistuksen sisältö	34
5.2	Helsingin käräjäoikeuden erillisseuranta	34
5.3	Seurannan toteuttaminen	35
5.4	Muutoksen taloudelliset vaikutukset	35
6	Videoyhteyden käytön laajentaminen	38
6.1	Uudistuksen sisältö	38
6.2	Muutoksen taloudelliset vaikutukset	39
7	Muuntorangaistusmenettelyn keventäminen	41
8	Yhteenveto	43

1 Johdanto

Vuoden 2018 alussa hallitus antoi eduskunnalle esityksen laiksi oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 200/2017 vp). Esityksellä muutettiin oikeudenkäymiskaarta (OK), oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia (698/1997, ROL), esitutkintalakia (805/2011, ETL) ja sakon täytäntöönpanosta annettua lakia (672/2002). Muutoksien tarkoituksena oli keventää oikeusprosesseja yleisissä tuomioistuimissa. Tavoite oli tällä tavalla osaltaan nopeuttaa oikeusprosesseja ja mahdollistaa tuomioistuinien keskittyminen ydintehtäviinsä. Muutokset astuivat voimaan 1.1.2019.

Esityksessä kevennettiin oikeusprosesseja muutoksilla, jotka koskivat kuutta eri osa-aluetta. Muutokset koskivat käräjäoikeuden kokoonpanoja, kirjallista menettelyä, vaikeasti tavoitettujen epäiltyjen pysymistä paikalla haasteen tiedoksiantoa varten, syytetyn velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, videoyhteyden käyttöä oikeudenkäynnissä sekä muuntorangaistuksen tuomitsemisen jälkeen annettavaa maksuaikaa sakon maksamiselle.

Hyväksyessään lakimuutokset eduskunta antoi ponnen, jonka mukaan eduskunta edellyttää, että oikeusministeriö seuraa oikeusprosessien keventämistä yleisissä tuomioistuimissa koskevan uudistuksen toimivuutta ja vaikutuksia erityisesti tuomioistuinien kokoonpanoa ja syytetyn henkilökohtaista läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevien säännösten osalta sekä antaa lakivaliokunnalle edellä mainituista asioista selvityksen vuoden 2023 loppuun mennessä (EV 31/2018 vp). Käsillä oleva selvitys on laadittu tämän ponnen johdosta.

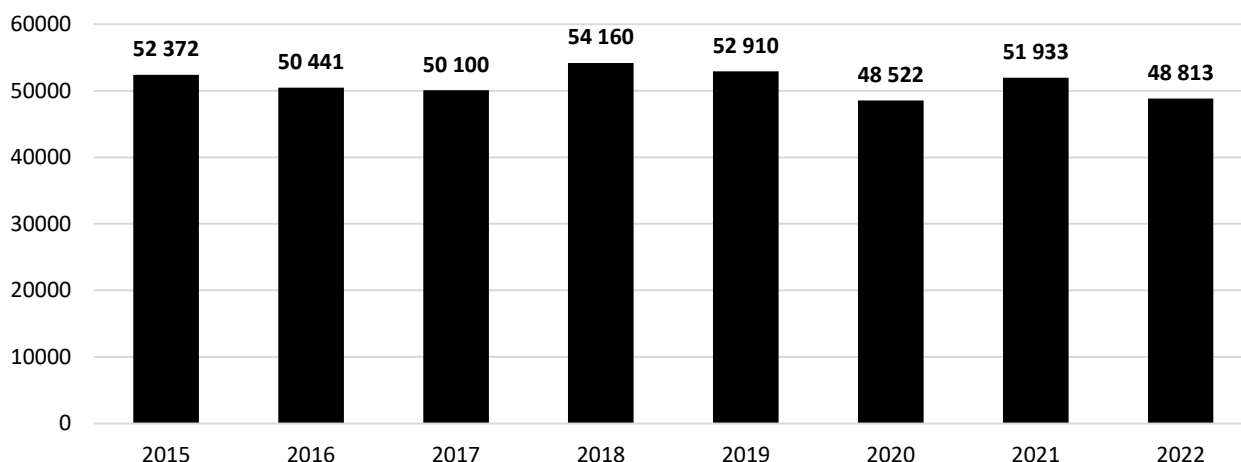
Selvityksessä käsitellään kaikkia edellä mainittuja muutoksia ja niiden vaikutuksia. Tarkoitus on ollut selvittää, kuinka paljon uusia säännöksiä on sovellettu vuodesta 2019 lähtien ja ovatko hallituksen esityksessä ehdotuksista arvioidut vaikutukset pitäneet paikkansa. Arvioiden esittämistä rajoittavat kuitenkin selvitystä laadittaessa ilmi käyneet puutteet erilaisten tietojen saatavuudessa. Kaikkia muutettuja säännöksiä koskevaa soveltamiskäytäntöä ei esimerkiksi tilastoida systemaattisesti tuomioistuimissa. Lisäksi joitakin kustannuksia koskevia tietoja ei enää ole vastaavalla tavalla saatavilla kuin hallituksen esitystä laadittaessa.

Käräjäoikeuden kokoonpanoa koskevassa jaksossa käsitellään omana alajaksonaan kokoonpanoa törkeää maksuvälinepetosta ja törkeää maksuvälinerikosta koskevissa asioissa. Kysymys ei liity varsinaisesti oikeusprosessien keventämistä koskevassa uudistuksessa tehtyihin muutoksiin, vaan erillisiin näitä rikoksia koskeviin muutoksiin, jotka tulivat voimaan 1.7.2021 (laki rikoslain muuttamisesta 597/2021). Muutoksiin liittyvää hallituksen esitystä käsitellessään lakivaliokunta totesi, että koska näistä rikoksista säädettyjen enimmäisrangaistuksien (viisi vuotta vankeutta) vuoksi näitä rikosasioita ei voisi käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, tulisi nyt käsillä olevassa selvityksessä arvioida ja käsitellä myös kysymystä

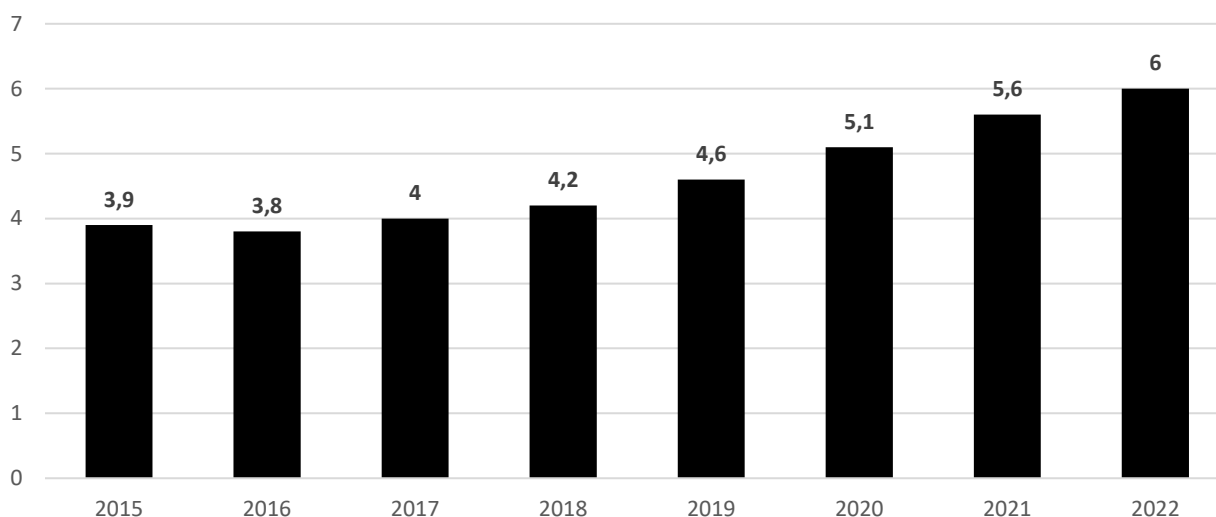
käräjäoikeuden kokoonpanosta koskien törkeää maksuvälinepetosta ja törkeää maksuvälinerikosta (LaVM 9/2021 vp, s. 4–5).

Vaikutuksia arvioitaessa on otettava huomioon, että rikos- ja riita-asioiden käsittelyä kuvaaviin muuttujiin vaikuttavat hyvin monet muutkin seikat kuin uudistuksessa tehdyt muutokset. Muun muassa käsiteltävien asioiden määrä ja laatu, viranomaisten resurssit ja yhteiskunnassa tapahtuva yleinen kehitys vaikuttavat siihen, miten erilaiset muuttujat tilastoissa ilmenevät. Lisäksi on otettava huomioon, että vuosina 2020–2022 koronapandemia on vaikuttanut rikos- ja riita-asioiden käsittelyyn merkittäväällä tavalla, mikä näkyy myös erilaisissa tilastoissa. Yleisesti rikosasioiden määrä ja jakauma eri rikoslajeihin käräjäoikeuksissa on pysynyt vuosina 2015–2022 melko tasaisena (kuviot 1.1. ja 1.3.). Vuodesta 2019 lukien rikosasioiden kokonaismäärä on jopa hieman laskenut. Rikosasioiden käsittelyajat käräjäoikeuksissa ovat kuitenkin kasvaneet merkittävästi vuodesta 2019 lukien (kuvio 1.2.) Kun vuonna 2018 keskimääräinen käsittelyaika oli 4,2 kuukautta, vuonna 2022 se oli 6 kuukautta.

Edelleen ratkaistujen rikosasioiden tilastollisessa tarkastelussa on otettava huomioon, että rikosasioiden tilastointiin ja raportointiin vaikuttaa merkittävästi se, milloin tilastot on haettu järjestelmästä sekä toisaalta se, millä rajauksella tietoja on järjestelmästä haettu. Tässä selvityksessä on ilmoitettu alaviitteissä, milloin tilastot on haettu Sakari- ja Tuomas-järjestelmistä tai muusta järjestelmästä sekä millä rajauksilla tilastoja on raportoitu. Sakari- ja Tuomas-järjestelmien kirjaustiedot ovat saatavilla Finlexistä.

Kuvio 1.1. Ratkaistut rikosasiat käräjäoikeuksissa 2015–2022¹

Kuvio 1.2. Rikosasioiden käsittelyajat käräjäoikeuksissa (kk) 2015–2022.

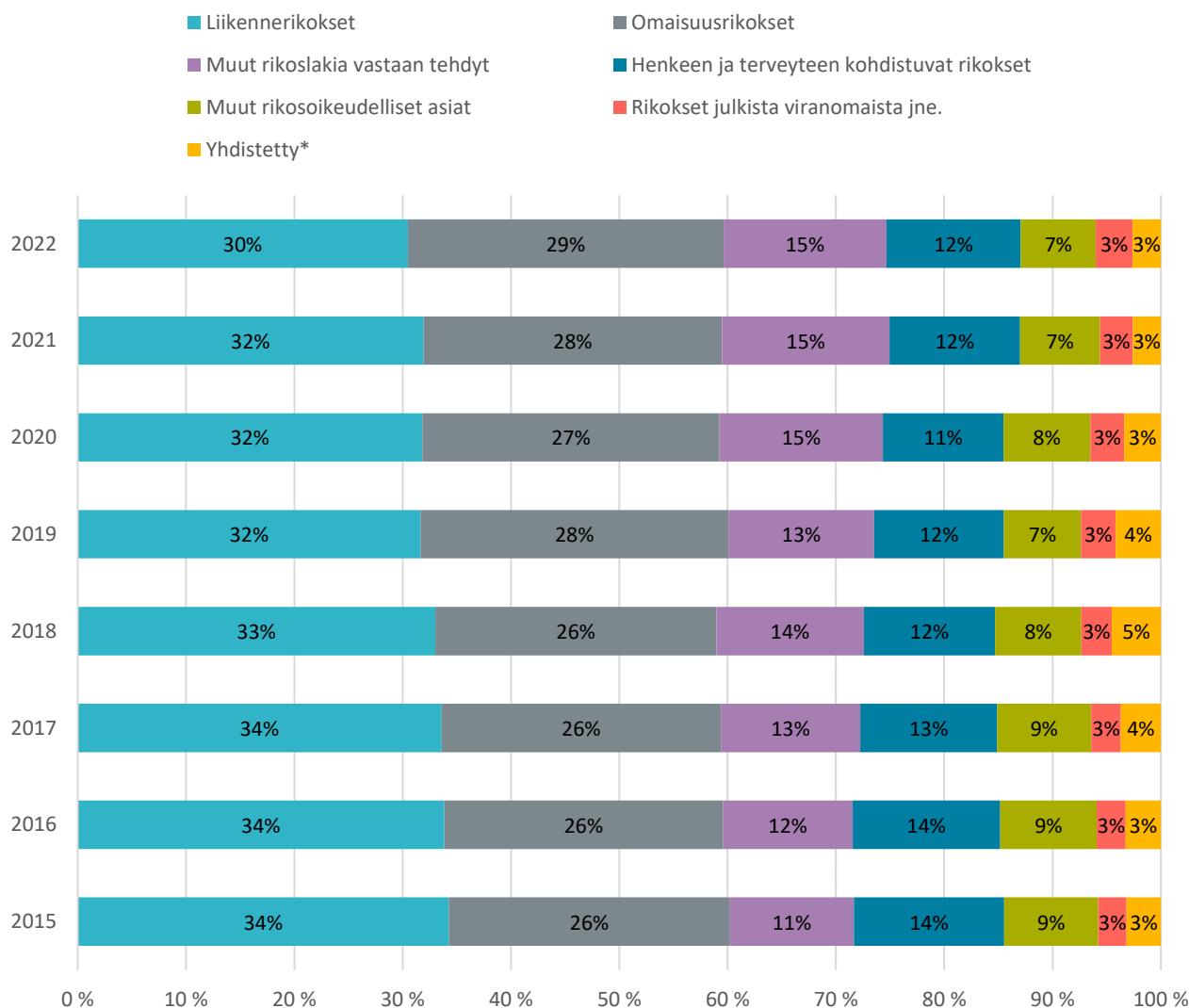

Kuvion 1.3. *Ratkaistut rikosasiat käräjäoikeuksissa rikosasioittain 2015–2022* rikosasioiden luokittelusta: Muut rikoslakia vastaan tehdyt rikokset -rikosryhmä sisältää muun muassa huumausainerikokset, rikoslain 41, 43 ja 44 luvuissa tarkoitetut rikokset, sotilasrikokset ja ympäristörikokset. Muut rikosoikeudelliset asiat -rikosryhmä sisältää muun muassa lähestymiskieltoasiat, valitukset prosessiratkaisusta (OK 16:3), yhdyskuntapalvelun muunnot sekä muita asioita. Rikokset julkista viranomaista vastaan jne. -luokka sisältää muun muassa virkamiehen (väkivaltaisen) vastustamisen, haitanteon virkamiehelle sekä muut rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan. Rikokset muita lakeja ja asetuksia

¹ Kuvion tiedot poimittu 2.10.2023 rikosasian ratkaisukoodeilla; tuomittu syytteen mukaisesti, syyte hylätty kokonaan tai osittain, syyte jätetty tutkimatta, syytteestä luovuttu, jätetty sillensä, ratkaistu RITU:ssa, muu ratkaisu, tunnustettu eur. suojelumääräys, annettu eur. suojelumääräys, hylätty eur. suojelumääräys.

vastaan, seksuaalirikokset, pakkokeinoasiat ja alkoholirikokset ovat yhdistetty yhdeksi luokaksi kuvailun helpottamiseksi.

Kuvio 1.3. Ratkaistut rikosasiat käräjäoikeuksissa rikosasioittain 2015–2022²

² Tilaston tiedot haettu 2.10.2023 ja rikosasioissa on huomioitu seuraavat ratkaisukoodit: tuomittu syytteen mukaisesti, syyte hylätty kokonaan tai osittain, syyte jätetty tutkimatta, syytteestä luovuttu, jätetty sillensä, ratkaistu RITU:ssa, muu ratkaisu, tunnustettu eur. suojelumääräys, annettu eur. suojelumääräys, hylätty eur. suojelumääräys.

*Yhdistettyyn ryhmään kuuluvat rikosryhmät rikokset muita lakeja ja asetuksia vastaan, seksuaalirikokset, pakkokeinoasiat ja alkoholirikokset. Rikokset muita lakeja ja asetuksia vastaan sisältää useita rikosluokkia, kuten liikenne-rikkomus, tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen, järjestyslaki, kokoontumisrikkomus, järjestyksenvalvontarikkomus. Vuosien 2015–2022 välillä muita lakeja ja asetuksia vastaan tehdyt rikokset -luokan suhteellinen osuus on keskimäärin 1,83 % (min. 0,67 %, max. 3,18 %) kaikista rikoksista, seksuaalirikosten 1,37 % (min. 1,17 %; max. 1,73 %), pakkokeinoasiat 0,18 % (min 0,14 %; max. 0,25 %) ja alkoholirikokset 0,06 % (min. 0,03 %; max. 0,07 %).

2 Kokoonpanojen keventäminen yleisissä tuomioistuimissa

2.1 Käräjäoikeudet

2.1.1 Yhden tuomarin kokoonpano

Uudistuksessa muutettiin kokoonpanosäännöksiä yleisissä tuomioistuimissa. Yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa käräjäoikeudessa laajennettiin siten, että rikosasia voidaan käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettu teosta voidaan tuomita enintään neljä vuotta vankeutta (OK 2:6). Aikaisemmin rikosasia voitiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa, jos syytteessä tarkoitettu teosta voitiin tuomita enintään kaksi vuotta vankeutta, tai jos kyse oli jostain laissa erikseen mainitusta kymmenestä rikoksesta. Uudistuksessa tavoiteltiin tällä tavalla säästöjä erityisesti lautamieskustannuksiin.

Rikosasioiden osalta käräjäoikeuksissa tilastoidaan yhden jäsenen kokoonpanot, lautamieskokoonpanot, vahvennetut kokoonpanot ja kolmen tuomarin kokoonpanot. Taulukoista 2.1. ja 2.2. selviää, että yhden jäsenen kokoonpanon käyttö on lisääntynyt vuodesta 2019 alkaen. Vuosina 2015–2018 yhden tuomarin kokoonpanoa käytettiin keskimäärin 92,2 prosentissa rikosasioista ja vuosina 2019–2022 keskimäärin 94,02 prosentissa rikosasioista. Kasvu (1,82 prosenttia) vastaa kaikista rikosasioista keskimäärin reilua 900 rikosasiaa vuodessa (keskimäärin rikosasioita on ollut vuodessa 50 446 vuosina 2015–2022). Vastaavasti lautamieskokoonpanossa käsiteltyjen asioiden määrä on vähentynyt. Vuosina 2015–2018 lautamieskokoonpanoa käytettiin keskimäärin 7,25 prosentissa rikosasioista ja vuosina 2019–2022 keskimäärin 5,14 prosentissa rikosasioista (muutos -2,11 prosenttia). Lautamieskokoonpanossa käsiteltyjen asioiden määrä on vähentynyt keskimäärin noin 1000 asialla vuodessa.

Hallituksen esityksessä arvioitiin, että yhden tuomarin kokoonpanona käyttöalan piiriin kuuluvien rikosten enimmäisrangaistuksen korottaminen neljään vuoteen siirtäisi kokoonpanon käyttöalaa noin 1 400 asiaa vuodessa, yleisimpinä rikosnimikkeinä törkeä kirjanpitorikos (517 vuonna 2015), lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (219 vuonna 2015), törkeä velallisen epärehellisyys (133 vuonna 2015) ja törkeä veropetos (114 vuonna 2015). Uudistuksessa tosin arvioitiin, että yhden tuomarin kokoonpanoon siirtyvien asioiden määrä olisi tosiasialla edellä arvioituja määriä pienempi, koska osa rikoksista käsitellään vahvemmassa kokoonpanossa asian laadun tai syytteeseen sisältyvien muiden rikosten vuoksi. Lisäksi oli otettava huomioon, että edellä mainitut asiamäärät oli laskettu syyksi luetuista rikosnimikkeistä, jotka ovat joissain tapauksissa lievempiä kuin syytteiden mukaiset nimikkeet, joiden mukaan kokoonpano määräytyy. Näin ollen uudistuksessa arvioitiin karkeasti, että tosiasialla noin 70 prosenttia edellä mainituista rikosasioista siirtyisi lautamieskokoonpanosta yhden tuomarin kokoonpanoon (noin 1 000 asiaa).

Edellä mainitun lisäksi on otettava huomioon, että lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva enimmäisrangaistus on korotettu neljästä vuodesta kuuteen vuoteen huhtikuussa 2019 voimaan tulleella

lainmuutoksella (laki rikoslain muuttamisesta 486/2019). Muutoksella on ollut yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaaan siirtyvien asioiden lukumäärää vähentävä vaikutus, mitä ei esityksen mukaisessa arviossa voitu ottaa vielä huomioon.

Taulukoista 2.3. ja 2.4. selviävät edellä mainittujen rikosasioiden (törkeä kirjanpitorikos, törkeä velallisen epärehellisyys ja törkeä veropetos) käsittelemistä eri kokoonpanoissa koskevat määrät vuosina 2015–2022. Vuodesta 2019 lähtien näissä rikosasioissa on käytetty yhden tuomarin kokoonpanoa yli 70 prosentissa tapauksista. Samalla lautamieskokoonpanon käyttäminen näissä rikosasioissa on vähentynyt huomattavasti. Kun aikaisemmin lautamieskokoonpanoa käytettiin yli 80 prosentissa näistä asioista, vuodesta 2019 lähtien lautamieskokoonpanoa on käytetty keskimäärin alle 20 prosentissa. Näin ollen uudistuksessa arvioitu on osunut varsin oikeaan.

Taulukoista 2.5. ja 2.6. selviävät kaikkien sellaisten rikosasioiden käsittelemistä eri kokoonpanoissa koskevat lukumäärät, joista on mahdollista enintään kolmen ja neljän vuoden vankeusrangaistus ja jotka siten tulivat uudistuksen myötä mahdollisiksi käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa. Taulukkojen lukumäärät koskevat niitä voimassa olevan rikoslain rikosnimikkeitä (56 nimikettä), joista on mahdollista saada enintään kolmen tai neljän vuoden vankeusrangaistus. Lisäksi taulukkoon on valikoitu edellä mainittujen rikosten mahdolliset yritykset (15). Rikokset kattavat merkittävän osan rikosasioista, joiden käsittelykokoonpanoa lakimuutos on koskenut.³ Näissä rikoksissa yhden tuomarin kokoonpanoa on käytetty keskimäärin 15 prosentissa tapauksista vuosina 2015–2018 ja 94 prosentissa tapauksista vuosina 2019–2022. Vastaavasti näiden asioiden käsitteleminen lautamieskokoonpanossa on vähentynyt merkittävästi.

Taulukoiden ratkaistujen asioiden ulkopuolelle on jätetty ne kymmenen rikosnimikettä ja näiden rikosten yritykset, joissa yhden tuomarin kokoonpanoa oli mahdollista käyttää jo ennen uudistusta (virkamiehen väkivaltainen vastustaminen, törkeä varkaus, törkeä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, törkeä kätkemisrikos, törkeä vahingonteko, törkeä petos, törkeä maksuvälinepetos, törkeä tietomurto, rekisterimerkintärikos ja mainittujen rikosten rangaistavat yritykset).

2.1.2 Kahden tuomarin kokoonpano

Uudistuksessa lisäksi säädettiin mahdolliseksi kokonaan uusi kahden tuomarin kokoonpano käräjäoikeudessa (OK 2:11). Yhden tuomarin kokoonpanoa voidaan sekä rikos- että riita-asiassa vahventaa yhdellä lainoppineella jäsenellä, jos se asian laadun, laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi on perusteltua. Uudistuksessa ei esitetty tarkempia arvioita siitä, kuinka paljon kahden tuomarin kokoonpanoa tultaisiin käyttämään, mutta arvioitiin kahden tuomarin käyttöönotosta syntyvän säästöä enintään 0,1 miljoonaa euroa vuodessa. Tuomioistuimien rikosasioita koskevista tilastoissa (taulukot 2.1. ja 2.2.) kahden tuomarin kokoonpanoa koskevat tiedot on tilastoitu vahvennettuna kokoonpanona. Taulukoista selviää, että

³ Taulukossa ei ole mukana tietoja sotilasrikoksista.

vahvennetun kokoonpanon käyttö on lisääntynyt vuodesta 2019 lähtien. Kokoonpanoa on käytetty vuodesta 2019 lähtien keskimäärin noin 70 rikosasiassa vuosittain.

Uudistuksessa arvioitiin mainitun 0,1 miljoonan euron säästön syntyvän siitä, että osa aikaisemmin kolmen tuomarin kokoonpanossa käsiteltävistä asioista käsiteltäisiin jatkossa kahden tuomarin kokoonpanossa. Taulukosta 2.2. selviää, että rikosasioista 0,37–0,53 prosenttia on käsitelty kolmen tuomarin kokoonpanossa vuosina 2015–2018 keskiarvon ollessa 0,45 prosenttia. Vuosina 2019–2022 kolmen tuomarin kokoonpanon käyttäminen on hieman lisääntynyt: rikosasioista 0,46–0,82 prosenttia on käsitelty tässä kokoonpanossa keskiarvon ollessa 0,7 prosenttia. Luvut eivät rikosasioiden osalta tue uudistuksen arviota siitä, että kolmen tuomarin kokoonpanossa käsiteltävien asioiden määrä vähentyisi osan asioista siirtyessä käsiteltäväksi kahden tuomarin kokoonpanossa.

Riita-asioiden osalta käräjäoikeuksissa tilastoidaan yhden tuomarin kokoonpano, lautamieskokoonpano ja vahvennettuna kokoonpanona kolmen tuomarin kokoonpano sekä asiantuntijajäsenillä vahvistetut kokoonpanot. Kahden tuomarin kokoonpano on joissain käräjäoikeuksissa saatettu tilastoida vahvennettuna kokoonpanona, mutta ainakaan järjestelmällisesti kahden tuomarin kokoonpanoa ei käräjäoikeuksissa riita-asioiden osalta vaikuteta tilastoitavan erikseen. Kahden tuomarin kokoonpanon käyttämistä selvitettiin kahdeksalle käräjäoikeudelle (Helsinki, Itä-Uusimaa, Kymenlaakso, Pirkanmaa, Varsinais-Suomi, Pohjanmaa, Oulu ja Lappi) lähetetyllä sähköpostikyselyllä. Kyselyn perusteella kahden tuomarin kokoonpanoa on käytetty vuoden 2022 aikana näissä käräjäoikeuksissa yhteensä 13 tai 14 kertaa.

Taulukoista 2.7. ja 2.8. selviää, että riita-asioista 0,05–0,16 prosenttia on käsitelty kolmen tuomarin kokoonpanossa vuosina 2015–2018 keskiarvon ollessa 0,09 prosenttia. Vuosina 2019–2022 kolmen tuomarin kokoonpanon käyttäminen on hieman vähentynyt: riita-asioista 0,02–0,05 prosenttia on käsitelty tässä kokoonpanossa keskiarvon ollessa 0,035 prosenttia. Vuosina 2015–2018 yhden jäsenen kokoonpanossa on käsitelty keskimäärin 99,86 prosenttia kaikista riita-asioista ja vuosina 2019–2022 yhden jäsenen kokoonpanossa on käsitelty keskimäärin 99,94 prosenttia kaikista riita-asioista. Lautamieskokoonpanossa on käsitelty vuosina 2015–2018 keskimäärin 0,05 prosenttia kaikista riita-asioista ja vuosina 2019–2022 keskimäärin 0,03 prosenttia kaikista riita-asioista.

Näin ollen lautamieskokoonpanosta ja kolmen tuomarin kokoonpanosta vaikuttaa siirtyneen asioita ennen muuta yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltäviksi. Kokoonpanojen muutosten perusteella ei voida varmuudella tehdä johtopäätöstä, että muutokset johtuvat lakiuudistuksesta.

2.1.3 Tilastot

Ratkaisukokoonpanot rikosasioissa⁴

Taulukko 2.1. Ratkaisukokoonpanot **rikosasioissa** käräjäoikeuksissa 2015–2022

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yksijäseninen	47269	45742	45524	49887	49489	45085	48175	44627
Lautamieskokoonpano	4106	3677	3547	3469	2495	2110	2546	3074
Vahvennettu kokoonpano	59	45	25	20	67	76	65	65
3 Tuomarin kokoonpano	192	246	260	232	243	389	370	396
Yhteensä	51626	49710	49356	53608	52294	47660	51156	48162

Taulukko 2.2. Ratkaisukokoonpanot **rikosasioissa** käräjäoikeuksissa, suhteelliset osuudet 2015–2022 (%)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yksijäseninen	91,56 %	92,02 %	92,24 %	93,06 %	94,64 %	94,60 %	94,17 %	92,66 %
Lautamieskokoonpano	7,95 %	7,40 %	7,19 %	6,47 %	4,77 %	4,43 %	4,98 %	6,38 %
Vahvennettu kokoonpano	0,11 %	0,09 %	0,05 %	0,04 %	0,13 %	0,16 %	0,13 %	0,13 %
3 Tuomarin kokoonpano	0,37 %	0,49 %	0,53 %	0,43 %	0,46 %	0,82 %	0,72 %	0,82 %
Yhteensä	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

Taulukko 2.3. Ratkaistuja asioita tietyissä rikosasioissa (rikosnimikkeet: törkeä kirjanpitorikos, törkeä velallisen epärehellisyys ja törkeä veropetos) käräjäoikeuksissa 2015–2022⁵

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yksijäseninen	68	71	73	82	493	463	537	497
Lautamieskokoonpano	460	405	400	398	50	3	4	3
Vahvennettu kokoonpano	10	3	5	1	8	8	13	4
3 Tuomarin kokoonpano	20	24	38	37	5	3	5	5
Kaikki yhteensä	558	503	516	518	556	477	559	509

⁴ Kokoonpanotieto kirjataan ratkaisun yhteydessä ja tieto kuvaa siten vain tiettyä osaa prosessista, mikä vaikuttaa tulkintaan. Taulukkojen 2.1. ja 2.2. tiedot haettu 25.5.2023. Tilastoinnissa otettu huomioon rikosasiat ja muut rikosoikeudelliset asiat (ei tyhjiä tai pakkokeinoasioita). Lisäksi sotilasrikosasiat jätettiin tarkastelun ulkopuolelle, sillä muutaman käräjäoikeuden osalta huomattiin, että sotilasrikosasioita oli kirjattu kokoonpanokoodilla kolmen tuomarin kokoonpanolle, vaikka asiat on oletettavasti ratkaistu sotilasasiain kokoonpanossa. Tästä syystä tarkastelu tapahtuu ilman sotilasrikosasioiden osuutta. Huomioitua ratkaisukoodit: tuomittu syytteen mukaisesti, syyte hylätty kokonaan tai osittain, syyte jätetty tutkimatta, syytteestä luovuttu, jätetty sillensä, ratkaistu RITU:ssa, muu ratkaisu, tunnustettu eur. suojelumääräys, annettu eur. suojelumääräys, hylätty eur. suojelumääräys.

⁵Taulukkojen 2.3., 2.4. ja 2.5. tiedot haettu Sakari-tietojärjestelmästä 24.–28.5.2023. Tiedot eivät sisällä sotilasasiain kokoonpanoa. Huomioitu samat ratkaisukoodit kuin 2.1. ja 2.2. taulukoissa.

Taulukko 2.4. Ratkaistuja asioita tietyissä rikosasioissa (rikosnimikkeet: törkeä kirjanpitorikos, törkeä velallisen epärehellisyys ja törkeä veropetos) käräjäoikeuksissa 2015–2022 (%)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yksijäseninen	12 %	14 %	14 %	16 %	89 %	97 %	96 %	98 %
Lautamieskokoonpano	82 %	81 %	78 %	77 %	9 %	1 %	1 %	1 %
Vahvennettu kokoonpano	2 %	1 %	1 %	0 %	1 %	2 %	2 %	1 %
3 Tuomarin kokoonpano	4 %	5 %	7 %	7 %	1 %	1 %	1 %	1 %
Kaikki yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Taulukko 2.5. Käräjäoikeuksissa ratkaistut asiat kokoonpanoittain rikosnimikkeissä, joissa on mahdollista saada enintään kolmen ja neljän vuoden vankeusrangaistus 2015–2022⁶

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yksijäseninen	114	123	128	133	726	688	812	784
Lautamieskokoonpano	696	626	612	618	75	8	15	15
Vahvennettu kokoonpano	11	4	7	1	13	9	15	9
3 Tuomarin kokoonpano	35	42	63	55	11	7	10	9
Kaikki yhteensä	856	795	810	807	825	712	852	817

Taulukko 2.6. Käräjäoikeuksissa ratkaistut asiat kokoonpanoittain rikosnimikkeissä, joissa on mahdollista saada enintään kolmen ja neljän vuoden vankeusrangaistus 2015–2022

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yksijäseninen	13 %	15 %	16 %	16 %	88 %	97 %	95 %	96 %
Lautamieskokoonpano	81 %	79 %	76 %	77 %	9 %	1 %	2 %	2 %
Vahvennettu kokoonpano	1 %	1 %	1 %	0 %	2 %	1 %	2 %	1 %
3 Tuomarin kokoonpano	4 %	5 %	8 %	7 %	1 %	1 %	1 %	1 %
Kaikki yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

⁶ Sakari-ohjeen mukaan kokoonpanotieto kirjataan lopullisen ratkaisun yhteydessä. Tieto kuvaa siten vain tiettyä osaa prosessista.

Ratkaisukokoonpanot riita-asioissa⁷

Taulukko 2.7. Ratkaisukokoonpanot **riita-asioissa** käräjäoikeuksissa 2015–2022

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yksijäseninen	408383	411048	447476	502507	467854	467324	478590	429397
Lautamieskokoonpano	291	232	186	147	164	147	134	125
Vahvennettu kokoonpano	199	405	736	227	211	157	173	98
Kaikki yhteensä	408873	411685	448398	502881	468229	467628	478897	429620

Taulukko 2.8. Ratkaisukokoonpanot **riita-asioissa** käräjäoikeuksissa, suhteelliset osuudet 2015–2022

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yksijäseninen	99,88 %	99,85 %	99,79 %	99,93 %	99,92 %	99,93 %	99,94 %	99,95 %
Lautamieskokoonpano	0,07 %	0,06 %	0,04 %	0,03 %	0,04 %	0,03 %	0,03 %	0,03 %
Vahvennettu kokoonpano	0,05 %	0,10 %	0,16 %	0,05 %	0,05 %	0,03 %	0,04 %	0,02 %
Kaikki yhteensä	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

2.1.4 Törkeä maksuvälinepetos ja -rikos

Käsillä olevassa selvityksessä käsitellään omana jaksanaan käräjäoikeuden kokoonpanoa koskevia seikkoja törkeää maksuvälinepetosta ja törkeää maksuvälinerikosta koskevissa asioissa. Kysymys liittyy näitä rikoksia koskeviin rikoslakiin tehtyihin muutoksiin, jotka tulivat voimaan 1.7.2021 (laki rikoslain muuttamisesta 597/2021). Tuolloin törkeän maksuvälinepetoksen enimmäisrangaistusta korotettiin neljästä vuodesta viiteen vuoteen vankeutta. Törkeä maksuvälinerikos lisättiin rikoslakiin kokonaan uutena rikoksena, josta enimmäisrangaistus on niin ikään viisi vuotta vankeutta. Törkeän maksuvälinepetoksen enimmäisrangaistuksen muuttaminen neljästä vuodesta viiteen vuoteen vankeutta tarkoitti, että näitä rikoksia ei enää muutoksen jälkeen ole voitu käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa. Myöskään törkeän maksuvälinerikoksen käsitteleminen yhden tuomarin kokoonpanossa ei ole mahdollista viiden vuoden rangaistusmaksimin vuoksi.

Esityksen (HE 52/2021 vp) johdosta järjestetyissä asiantuntijakuulemisissa lakivaliokunnassa nostettiin esiin mahdollisuus muuttaa oikeudenkäymiskaaren kokoonpanosäännöksiä niin, että myös törkeä maksuvälinepetos ja törkeä maksuvälinerikos voitaisiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa. Lakivaliokunnan mukaan tämä olisi kuitenkin edellyttänyt huolellista harkintaa ja laajempaa arviota. Mahdollisia muutostarpeita on lakivaliokunnan mukaan perusteltua arvioida kokonaisuutena ja lakivaliokunnalle annettavan selvityksen jälkeen. Siten valiokunta totesi, että nyt käsillä olevassa valiokunnalle toimitettavassa selvityksessä on syytä arvioida ja käsitellä myös kysymystä käräjäoikeuden kokoonpanosta koskien törkeää maksuvälinepetosta ja törkeää maksuvälinerikosta. Arvioinnissa on syytä

⁷ Tiedot haettu Tuomas- ja AIPA-järjestelmistä 3.4.2023.

ottaa huomioon myös oikeusturvaan liittyvät näkökohdat sekä käsiteltävien asioiden mahdollinen laatu ja laajuus (LaVM 9/2021 vp, s. 4–5).

Törkeää maksuvälinerikosta koskevia saapuneita, vireillä olevia tai ratkaistuja asioita (päänimike tai liitännäisnimike) ei löytynyt syyttäjän tai käräjäoikeuksien tietokannoista (tarkistuspäivä 21.9.2023). Kyseisiä rikoksia ei siten vaikuta edenneen lainkaan edes syyteharkintavaiheeseen rikosnimikkeen säätämisen jälkeen.

Törkeää maksuvälinepetosta koskevien asioiden lukumäärää, kokoonpanoa käräjäoikeuksissa, käsittelyaikaa ja tuomittuja rangaistuksia kuvaavat tiedot selviävät taulukoista ja kuviosta 2.9.–2.15. Näiden asioiden lukumäärä päärikoksena on vuosina 2015–2022 vaihdellut 45 ja 63 rikoksen välillä vuosittain, keskiarvon ollessa 53 rikosta vuodessa. Törkeä maksuvälinepetos on ollut ainakin yhtenä syytekohtana keskimäärin 90 asiassa 2015–2022 välisenä aikana (kuvio 2.15.). Lukumäärä on vaihdellut 65 ja 128 asian välillä. Käsiteltävien asioiden määrässä ei ole tapahtunut merkittävää kasvua viime vuosien aikana.

Lähes kaikki sellaiset asiat, joissa törkeä maksuvälinepetos on ollut päärikos, on käsitelty yhden tuomarin kokoonpanossa vuoteen 2022 asti, minkä jälkeen noin puolet asioista on käsitelty lautamieskokoonpanossa ja puolet yhden tuomarin kokoonpanossa.⁸ Tarkastelujaksolla törkeää maksuvälinepetosta koskevia asioita ei ole juurikaan käsitelty vahvennetussa tai kolmen tuomarin kokoonpanossa. Tämä viittaa siihen, että valtaosa törkeää maksuvälinepetosta koskevista asioista ovat olleet laatunsa ja laajuutensa puolesta siinä määrin vähäisiä, että ne ovat olleet soveltuvia käsiteltäväksi yhden tuomarin kokoonpanossa. Voitaneen olettaa, että vuodesta 2023 lukien suurin osa törkeää maksuvälinepetosta koskevista asioista tullaan käsittelemään lautamieskokoonpanossa.

Keskimääräinen käsittelyaika rikosilmoituksen tekemisestä käräjäoikeuden ratkaisuun törkeää maksuvälinepetosta koskevissa asioissa on vuosina 2015–2022 vaihdellut kahden ja kolmen vuoden välillä. Vuosina 2021 ja 2022 keskimääräiset käsittelyajat ovat kasvaneet merkittävästi pidentyen noin kahdesta vuodesta lähes kolmeen vuoteen (kuvio 2.11.). Käsittelyaikojen pidentyminen näkyy myös käräjäoikeuksien käsittelyaikaväliä kuvaavissa tilastoissa. Yli vuoden käsittelyssä olleita asioita on ollut vuoteen 2020 asti alle 20 prosenttia kaikista asioista, kun taas vuoteen 2022 tultaessa näiden asioiden osuus on kasvanut 34 prosenttiin (taulukko 2.10.). Myös käsittelyaikojen pituus voi ainakin jossain määrin kuvastaa käsiteltävien asioiden laatua ja laajuutta, sillä mitä laajemmasta asiasta on kysymys, sitä enemmän aikaa asian käsitteleminen vaatii. Toisaalta käsittelyaikaan vaikuttavat myös hyvin monet muut seikat. Kyse voi myös olla siitä, että rikosasioiden käsittelyajat käräjäoikeuksissa ovat kasvaneet muutenkin vuodesta 2020 lähtien.

⁸ Ennen 1.1.2019 voimaan tullutta OK 2:6 muutosta törkeä maksuvälinepetos voitiin käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa silloisen OK 2:6:n (683/2016) mukaisesti, vaikka törkeän maksuvälinepetoksen enimmäisrangaistus oli neljä vuotta vankeutta.

Törkeästä maksuvälinepetoksesta tuomittuja rangaistuksia koskevia tietoja selviää taulukoista 2.13. ja 2.14. Ehdottomaan vankeuteen tuomittujen osuus kaikista rangaistukseen tuomituista on vaihdellut 23–38 prosentin välillä ja keskimääräisen ehdottoman vankeusrangaistuksen pituus on vaihdellut 8,7 ja 18,5 kuukauden välillä vuosina 2017–2021. Ehdottoman vankeuden keskimääräinen pituus vaikuttaa kasvaneen viime vuosina. Yksi selittävä syy tälle voinee olla se, että tapaukset ovat olleet vakavampia. Suurempi osa rangaistukseen tuomituista on kuitenkin tarkastelujaksolla tuomittu ehdolliseen vankeuteen.

Käsittelyaikojen pidentymistä törkeää maksuvälinepetosta koskevissa asioissa ei voida pitää myönteisenä kehityksenä ottaen huomioon, että yksi yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajentamisen tavoitteista oli joutuisuuden edistäminen, mikä on perustuslakivaliokunnankin toteamin tavoin merkityksellinen osa-alue oikeusturvan kannalta (PeVL 5/2018 vp, s. 5). Lisäksi törkeää maksuvälinepetosta koskevien asioiden käsittelemistä eri kokoonpanoissa koskevista tilastoista vuosilta 2015–2022 on pääteltävissä, että nämä asiat eivät yleensä ole laatunsa tai laajuutensa osalta olleet sellaisia, että niitä olisi tuomioistuimen arvion mukaan tullut käsitellä lautamieskokoonpanossa tai vahvennetussa kokoonpanossa. Tällaiset syyt voisivat sinänsä puoltaa yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalan laajentamista näihin rikoksiin. Oikeusministeriö kuitenkin toteaa, että mahdollisia muutostarpeita käräjäoikeuden kokoonpanoa koskeviin säännöksiin tulee arvioida kokonaisuutena. Tässä yhteydessä voidaan arvioida myös kokoonpanosääntelyn muutostarpeita koskien törkeää maksuvälinerikosta ja törkeää maksuvälinepetosta sekä muitakin rikosnimikkeitä, joissa voimassa olevan lain mukaan säädetty enimmäisrangaistus estää käsittelemisen yhden tuomarin kokoonpanossa.

Oikeusministeriö katsoo, että kokoonpanosääntelyn käyttöalan mahdollisia muutostarpeita, mukaan lukien tarvetta ja mahdollisuuksia laajentaa yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa, on tarkoituksenmukaista arvioida käsillä olevan selvityksen jälkeen. Tämä voidaan tehdä samassa yhteydessä, kun toteutetaan pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman kirjausta, jonka mukaan rikosprosesseja uudistetaan muun muassa arvioimalla kokoonpanojen tarkoituksenmukaisuutta (s. 189).

Taulukko 2.9. Törkeä maksuvälinepetos: kokoonpanot ratkaistuissa asioissa käräjäoikeuksissa 2015–2022⁹

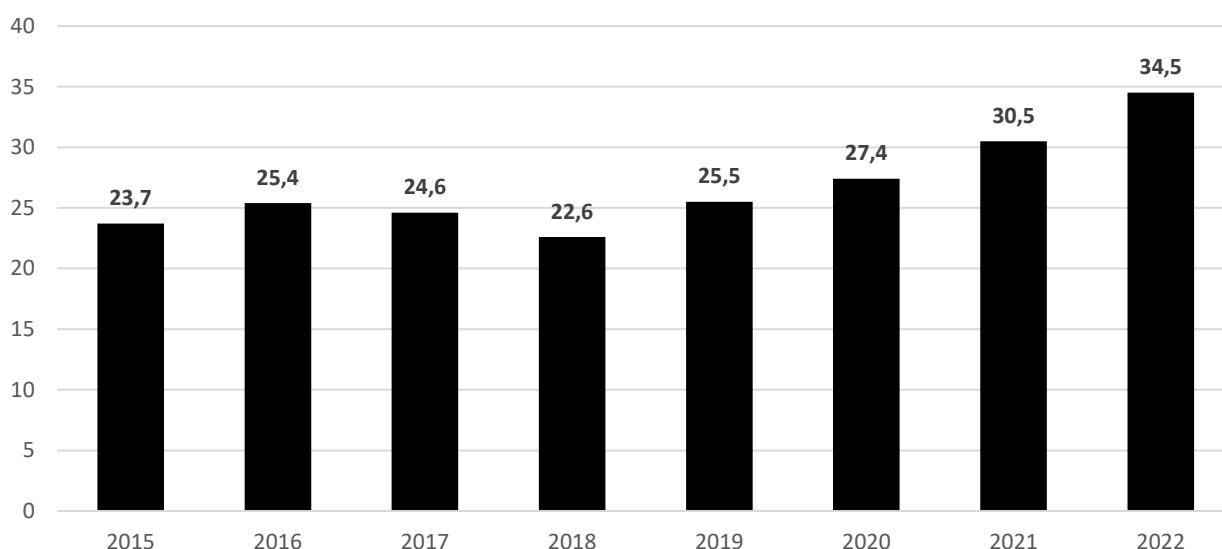
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yksijäseninen	43	55	56	57	63	36	44	32
Lautamieskokoonpano	2	3	1	1	0	0	3	28
Vahvennettu kokoonpano	0	0	0	0	0	0	1	0
3 Tuomarin kokoonpano	0	0	0	0	0	0	1	1
Kaikki yhteensä	45	58	57	58	63	36	49	61

⁹ Tiedot poimittu Sakari-järjestelmästä 21.9.2023. Taulukko sisältää vain asiat, joissa törkeä maksuvälinepetos on ollut päänimikkeenä. Huomioitavat ratkaisukoodit: tuomittu syytteen mukaisesti, syyte hylätty kokonaan tai osittain, syyte jätetty tutkimatta, syytteestä luovuttu, jätetty sillensä, ratkaistu RITU:ssa, muu ratkaisu, tunnustettu eur. suojelumääräys, annettu eur. suojelumääräys, hylätty eur. suojelumääräys.

Taulukko 2.10. Törkeä maksuvälinepetos: Ratkaistut asiat käräjäoikeuksissa käsittelyaikavälin mukaan, 2015–2022¹⁰

	0–3 kk	3,1–6 kk	6,1–9 kk	9,1–12 kk	Yli 12 kk	Yhteensä (%)	Yhteensä
2022	8 %	33 %	13 %	11 %	34 %	100 %	61
2021	16 %	31 %	14 %	10 %	29 %	100 %	49
2020	22 %	28 %	17 %	14 %	19 %	100 %	36
2019	19 %	41 %	14 %	11 %	14 %	100 %	63
2018	33 %	34 %	9 %	12 %	12 %	100 %	58
2017	28 %	37 %	12 %	7 %	16 %	100 %	57
2016	28 %	34 %	12 %	10 %	16 %	100 %	58
2015	31 %	27 %	22 %	9 %	11 %	100 %	45

Kuvio 2.11. Törkeä maksuvälinepetos: ratkaistujen asioiden keskimääräinen käsittelyaika rikosilmoituksen tekopäivästä kuukausina 2015–2022¹¹

¹⁰ Taulukkojen 2.10. ja 2.12. tiedot on haettu Sakari-järjestelmästä 21.9.2023. Taulukkojen tiedot sisältävät vain asiat, joissa törkeä maksuvälinepetos on ollut päänimike. Huomiodut ratkaisukoodit: tuomittu syytteen mukaisesti, syyte hylätty kokonaan tai osittain, syyte jätetty tutkimatta, syytteestä luovuttu, jätetty sillensä, ratkaistu RITU:ssa, muu ratkaisu, tunnustettu eur. suojelumääräys, annettu eur suojelumääräys, hylätty eur. suojelumääräys.

¹¹ Sisältää vain asiat, joissa törkeä maksuvälinepetos on ollut päänimike.

Taulukko 2.12. Törkeä maksuvälinepetos: Ratkaistut asiat käräjäoikeuksissa ratkaisukoodien mukaan 2015–2022

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tuomittu syytteen mukaisesti	36	47	47	47	50	29	38	47
Syyte hylätty kokonaan tai osittain	8	8	10	10	10	7	10	12
Jätetty sillensä	1	3	0	1	3	0	1	2
Yhteensä	45	58	57	58	63	36	49	61

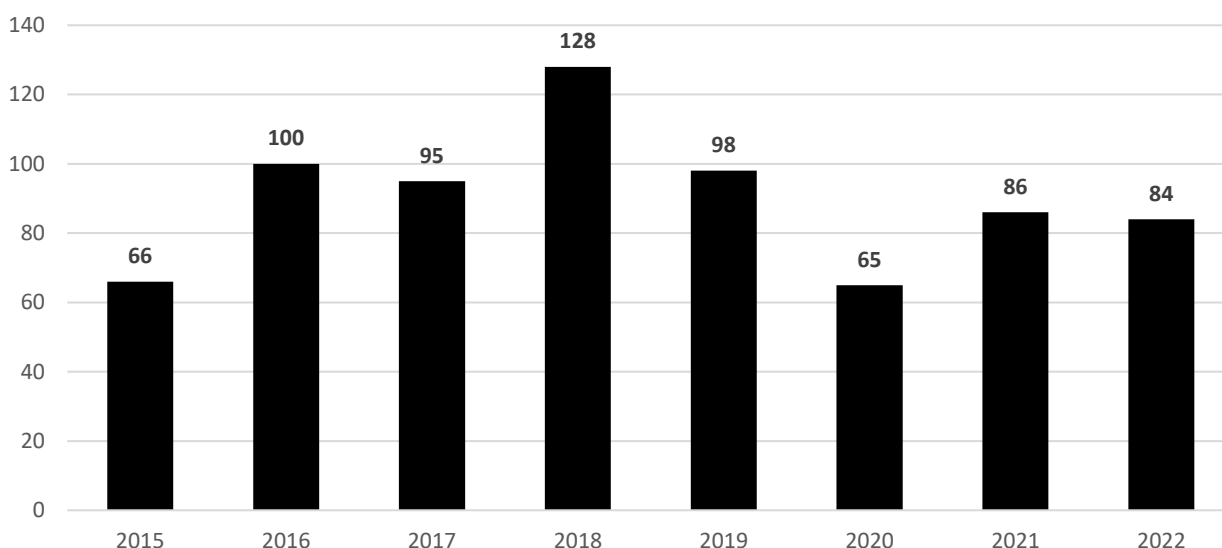
Taulukko 2.13. Törkeä maksuvälinepetos: rangaistustapausten lukumäärä 2017–2021¹²

RL 37:9§ Törkeä maksuvälinepetos	2017	2018	2019	2020	2021
Ehdolliseen vankeuteen tuomitut yhteensä (lkm)	59	49	45	30	55
Ehdottomaan vankeuteen tuomitut (lkm)	19	33	16	11	20
Hylättyjä syytteitä yhteensä (lkm)	15	15	30	9	12
Määräaikaiseen vankeuteen tuomitut (lkm)	83	86	65	45	78
Määräaikaiseen yhdistelmä-rangaistukseen, ehdottomaan vankeuteen, valvontarangaistukseen tai yhdyskuntapalveluun tuomitut yhteensä (lkm)	24	37	20	15	23
Oikeudessa tuomitut (lkm)	84	87	65	46	78
Pelkkä ehdollinen vankeus (lkm)	55	48	41	29	51
Syyksi luettuja rikoksia oikeudessa, rangaistusmääräyssakoissa ja rikesakoissa yhteensä (lkm)	112	121	118	64	100
Syyte hylätty (lkm)	8	3	6	5	6

¹² Lähde: Tilastokeskus 21.9.2023: Rangaistukset sukupuolen, iän ja rikoksen mukaan (käräjäoikeudet ja hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena, rangaistus- ja sakkomääräykset ja rikesakot). Sisältää vain asiat, joissa törkeä maksuvälinepetos on ollut päänimike.
https://statfin.stat.fi:443/PxWeb/api/v1/fi/StatFin/syyttr/statfin_syyttr_pxt_13r8.px.

Taulukko 2.14. Törkeä maksuvälinepetos: keskimääräiset rangaistukset 2017–2021¹³

RL 37:9§ Törkeä maksuvälinepetos	2017	2018	2019	2020	2021
Ehdolliseen vankeuteen tuomitut yhteensä (kk)	9,2	8,1	9,3	8,7	9,8
Ehdottomaan vankeuteen tuomitut (kk)	8,7	11,4	12,8	18,5	16,6
Määräaikaiseen vankeuteen tuomitut (kk)	8,9	9,3	10	10,8	11,4
Määräaikaiseen yhdistelmä-rangaistukseen, ehdottomaan vankeuteen, valvontarangaistukseen tai yhdyskuntapalveluun tuomitut yhteensä (kk)	8,1	11	11,6	15	15,2
Oheispäiväsakkojen lukumäärä	35	40	0	0	80
Pelkkä ehdollinen vankeus (kk)	9	8	9	8,6	9,4

Kuvio 2.15. Ratkaistut asiat: törkeä maksuvälinepetos yhtenä syytekohtana asiassa käräjäoikeuksissa 2015–2022¹⁴

¹³ Lähde: Tilastokeskus 21.9.2023: Rangaistukset sukupuolen, iän ja rikoksen mukaan (käräjäoikeudet ja hovioikeus ensimmäisenä oikeusasteena, rangaistus- ja sakkomääräykset ja rikesakot). Sisältää vain asiat, joissa törkeä maksuvälinepetos on ollut päänimike.
https://statfin.stat.fi:443/PxWeb/api/v1/fi/StatFin/syytr/statfin_syytr_pxt_13r8.px.

¹⁴ Tiedot haettu Sakari-järjestelmästä 11.10.2023. Taulukossa esitetyt tiedot perustuvat syytekohtien tietoihin.

2.2 Korkein oikeus

Uudistuksessa myös korkeimman oikeuden kokoonpanoa koskevia säännöksiä muutettiin tarkoituksena keventää kokoonpanoja (OK 2:9–10 a). Muutosten myötä korkein oikeus on yksimielisenä päätösvaltainen viiden jäsenen sijasta kolmen jäsenen kokoonpanossa valitusasiassa, joka koskee jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä. Uudistuksessa ei esitetty arviota siitä, kuinka paljon kolmen jäsenen kokoonpanoa jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevissa asioissa tultaisiin käyttämään. Taulukosta 2.20. selviää, että vuosina 2019–2022 kolmen jäsenen kokoonpanoa jatkokäsittelyluvan myöntämisen edellytyksiä koskevassa asiassa on käytetty muutamia kertoja (3–11 kertaa), mikä tarkoittaa hyvin pientä osaa kaikista jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevista asioista. Jatkokäsittelyluvan myöntämistä koskevia asioita on vuosina 2019–2022 ollut 575–615 kappaletta vuodessa (kuvio 2.19.).

Lisäksi korkeimman oikeuden kokoonpanoa koskevia säännöksiä muutettiin siten, että aikaisemman viiden jäsenen kokoonpanon sijasta kolmen jäsenen kokoonpano on päätösvaltainen niissä ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa asioissa, joissa hakemus hyväksytään yksimielisesti. Aikaisemmin kolmen jäsenen kokoonpano oli toimivaltainen käsittelemään vain sellaiset ylimääräistä muutoksenhakua koskevat asiat, joissa hakemus hylättiin tai jätettiin tutkimatta yksimielisesti. Uudistuksessa ei esitetty arviota siitä, kuinka paljon kolmen jäsenen kokoonpanoa näissä ylimääräistä muutoksenhakua koskevissa asioissa tultaisiin käyttämään, mutta todettiin sen koskevan joka tapauksessa vain pientä osaa purku- ja kanteluasioista. Taulukosta 2.17. selviää, että vuosina 2015–2018 ylimääräistä muutoksenhakua koskevia valitusasioita on ratkaistu 200–250 kappaletta vuosittain. Kolmen jäsenen kokoonpanoa on käytetty näiden asioiden ratkaisemiseen noin 78 prosentissa asioista (taulukko 2.18.). Vuosina 2019–2022 ylimääräistä muutoksenhakua koskevia valitusasioita on ratkaistu 154–207 kappaletta vuosittain. Kolmen jäsenen kokoonpanoa on käytetty näiden asioiden ratkaisemiseen niin ikään noin 78 prosentissa asioista. Kolmijäsenisen kokoonpanon käyttöalan laajentaminen ei siten ole merkittävästi lisännyt sen käyttöä.

Edelleen korkeimman oikeuden kokoonpanoa koskevia säännöksiä muutettiin siten, että valitusluvan myöntämistä koskeva asia voidaan aikaisemman kolmen jäsenen kokoonpanon sijasta käsitellä yhden jäsenen kokoonpanossa, jos on selvää, ettei valitusluvan myöntämiselle ole edellytyksiä. Uudistuksessa arvioitiin, että tällaisia kevyempään kokoonpanoon soveltuvia valituslupa-asioita olisi noin kolmasosa kaikista valituslupahakemuksista eli noin 700–800 asiaa vuodessa. Taulukosta 2.16. selviää, että korkeimpaan oikeuteen on saapunut valituslupahakemuksia keskimäärin noin 1 750 kappaletta vuosina 2019–2022. Yhden jäsenen kokoonpanoa on käytetty keskimäärin 390 valituslupahakemuksen ratkaisemisessa vuosittain näiden vuosien aikana (taulukko 2.18.). Tämä on vastannut noin 20–25 prosenttia vuosittain saapuneista valituslupahakemuksista. Uudistuksessa arvioitu on siten osunut varsin lähelle yksijäsenisen kokoonpanon todellista käyttömäärää.

Taulukko 2.16. Saapuneet valituslupahakemukset asiaryhmittäin korkeimmassa oikeudessa 2015–2022¹⁵

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Riita-asiat	881	995	860	765	724	682	732	653
Vakuutusasiat	189	135	148	102	83	100	60	29
Maa-asiat	73	69	58	56	47	30	58	29
Rikosasiat	1024	1029	965	924	948	884	936	973

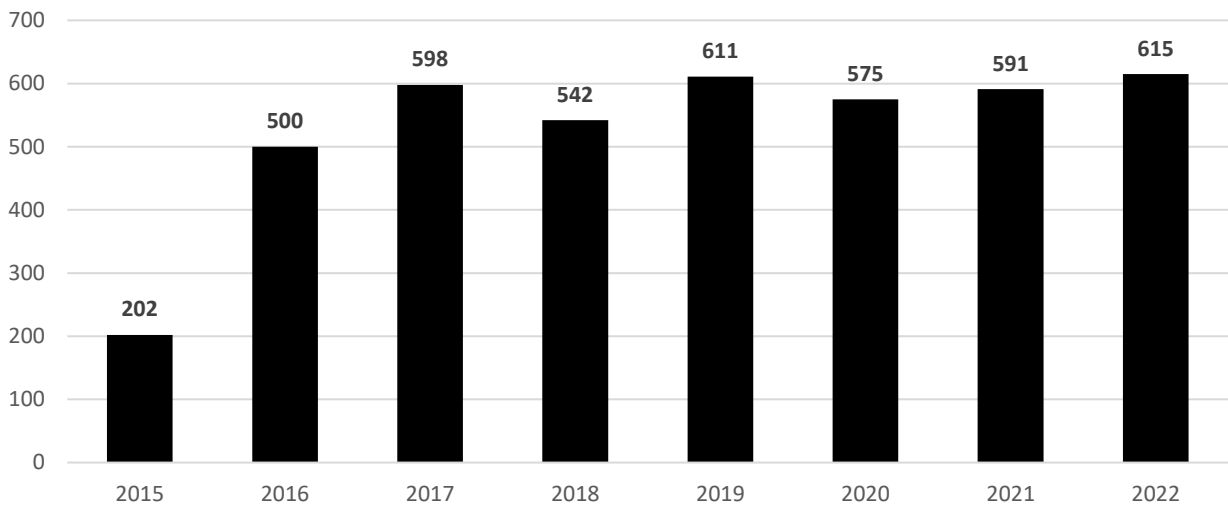
Taulukko 2.17. Ratkaistut valituslupa-asiat ja ylimääräiset muutoksenhakuasiat, korkein oikeus 2015–2022¹⁶

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Ratkaistut valituslupa-asiat	1924	2169	2086	2003	1678	1553	1535	1604
Ylimääräiset muutoksenhakuasiat (purku tai kantelu)	250	200	200	227	207	154	168	168

Taulukko 2.18. Ratkaistut valituslupa-asiat ja ylimääräiset muutoksenhakuasiat kokoonpanoittain, korkein oikeus 2015–2022¹⁷

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yksijäsenisesti ratkaistut valituslupa-asiat	0	0	0	0	334	420	365	443
Yksijäsenisesti ratkaistut ylimääräiset muutoksenhakuasiat	0	2	0	0	22	19	23	24
Kolmijäsenisesti ratkaistut ylimääräiset muutoksenhakuasiat	219	154	157	162	148	123	133	141

¹⁵ Lähde: Korkeimman oikeuden vuosikertomus 2022.¹⁶ Tiedot haettu järjestelmästä 21.6.2023.¹⁷ Tiedot haettu järjestelmästä 21.6.2023.

Kuvio 2.19. Asiat, joissa oli kysymys jatkokäsittelyluvan myöntämisestä, korkein oikeus 2015–2022¹⁸Taulukko 2.20. Kokoonpanot jatkokäsittelylupaa koskevilla asiaratkaistuilla valitusasioissa, korkein oikeus 2015–2022¹⁹

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
1 tuomarin kokoonpano	0	0	0	0	1	0	0	0
3 tuomarin kokoonpano	0	0	0	0	3	11	9	7
5 tuomarin kokoonpano	5	7	7	18	15	8	5	4
Yhteensä	5	7	7	18	19	19	14	11

¹⁸ Tiedot haettu järjestelmästä 7.6.2023.¹⁹ Tiedot haettu järjestelmästä 21.6.2023.

2.3 Käsittelyajat ja muutoksenhaku

2.3.1 Käsittelyajat rikosasioissa kokoonpanoittain käräjäoikeuksissa

Eräs kokoonpanosääntelyn joustavoittamisen taustalla vaikuttanut tavoite oli tuomioistuimien käsittelyaikojen lyhentäminen (HE 200/2017 vp, s. 13). Sen vuoksi käsillä olevassa selvityksessä tarkasteltiin myös erilaisissa kokoonpanoissa ratkaistujen asioiden käsittelyaikoja käräjäoikeuksissa rikosasioissa, joita koskevaan sääntelyyn merkittävimmät kokoonpanoja koskevat muutokset tehtiin (taulukko 2.21.). Käsittelyajat ovat pidentyneet vuosina 2019–2022 kaikissa rikosasioissa riippumatta siitä, missä kokoonpanossa asia on ratkaistu. Todennäköisesti koronapandemialla on ollut käsittelyaikojen pidentymiseen merkittävä vaikutus.

Taulukko 2.21. Ratkaistujen asioiden käsittelyaikoja **rikosasioissa** kokoonpanoittain käräjäoikeuksissa 2015–2022 (kk)²⁰

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yksijäseninen	3,7	3,7	3,9	4,1	4,5	5	5,5	5,9
Lautamies- kokoonpano	5,6	5,5	5,2	5,8	5,7	6,6	7,6	7,3
Vahvennettu kokoonpano	8,3	7	9	6,4	9,6	11,3	11,4	12,6
3 Tuomarin kokoonpano	9	5,5	6,5	7,8	7,3	6	6,5	6,9

2.3.2 Kokoonpanon suhde muutoksenhakuun rikosasioissa

Käsillä olevassa selvityksessä tarkasteltiin myös muutoksenhakua eri kokoonpanoissa ratkaistuissa rikosasioissa (taulukko 2.22.). Merkittävin muutos rikosasioiden kokoonpanoissa on tapahtunut lautamieskokoonpanon vähenemisessä ja yhden jäsenen kokoonpanon lisääntymisessä. Yhden jäsenen kokoonpanossa ratkaistuissa asioissa on haettu muutosta seitsemässä prosentissa rikosasioista koko tarkastelujakson ajan 2015–2022. Lautamieskokoonpanossa ratkaistuissa asioissa muutoksenhaku on hieman lisääntynyt vuosina 2019–2022 vuosista 2015–2018 (keskimääräinen kasvu noin kolme prosenttia). Tämä voinee johtua siitä, että lautamieskokoonpanossa käsitellään uudistuksen myötä yhä vakavampia rikosasioita.

²⁰ Haettu Sakari-järjestelmästä 28.5.2023. Taulukossa huomioitu rikosasiat ja muut rikosoikeudelliset asiat (ei pakkokeinoasioita tai sotilasrikosasioita). Huomioidut ratkaisukoodit: tuomittu syytteen mukaisesti, syyte hylätty kokonaan tai osittain, syyte jätetty tutkimatta, syytteestä luovuttu, jätetty sillensä, ratkaistu RITU:ssa, muu ratkaisu, tunnustettu eur. suojelumääräys, annettu eur. suojelumääräys, hylätty eur. suojelumääräys.

Taulukko 2.22. Muutoksenhaun suhteellinen osuus kaikkiin rikosasioihin, joihin on voinut hakea muutosta käräjäoikeuksissa 2015-2022 (%)²¹

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yksijäseninen	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %
Lautamieskokoonpano	37 %	38 %	38 %	38 %	43 %	41 %	40 %	39 %
Vahvennettu kokoonpano	51 %	44 %	68 %	75 %	65 %	57 %	56 %	64 %
3 Tuomarin kokoonpano	54 %	48 %	47 %	45 %	47 %	50 %	50 %	49 %
Yhteensä	10 %	9 %	9 %	9 %	9 %	8 %	9 %	10 %

Myös korkeimmassa oikeudessa kokoonpanosääntelyn muutoksilla tavoiteltiin työpanoksen kohdentamista aikaisempaa tarkoituksenmukaisemmalla tavalla ja tätä kautta käsittelyaikojen nopeuttamista (HE 200/2017 vp, s. 26). Korkeimman oikeuden vuosia 2015–2022 koskevista vuosikertomuksista selviävät muun ohella vuosittaiset käsittelyajat. Korkeimman oikeuden kaikkia asioita koskeva keskimääräinen käsittelyaika on vuonna 2015 ja 2016 ollut 6,8–6,9 kuukautta. Vuosina 2017 ja 2018 käsittelyajat lyhenivät ollen vuonna 2017 6,0 kuukautta ja 2018 5,6 kuukautta. Vuosina 2018–2022 käsittelyajat lyhenivät entisestään: vuosina 2019 ja 2020 kaikkia asioita koskeva keskimääräinen käsittelyaika oli 5,4 kuukautta ja 5,3 kuukautta ja vuosina 2021 ja 2022 5,0 kuukautta ja 5,3 kuukautta. Myös niiden valituslupahakemuksien, jotka hylättiin, käsittelyajat ovat lyhentyneet. Vuosina 2015–2018 näiden valituslupahakemuksien käsittelyaika on vaihdellut 4,3 ja 5,4 kuukauden välillä ja vuosina 2019–2022 3,8 ja 4,0 kuukauden välillä. Korkeimmassa oikeudessa voidaan siten nähdä selkeä muutos käsittelyaikojen lyhentymisessä vuosina 2019–2022. Tähän vaikuttavat todennäköisesti useat eri syyt.

2.4 Muutoksen taloudelliset vaikutukset

2.4.1 Käräjäoikeudet

Uudistuksessa arvioitiin, että lautamieskokoonpanosta siirtyisi yhden tuomarin kokoonpanoon noin 1 000 asiaa, jolloin tästä aiheutuva säästö olisi noin 0,4 miljoonaa euroa vuodessa (vuoden 2014 lautamieskustannukset 410 euroa/asia). Jaksossa 2.1.1 todetusti tällaisia siirtyneitä asioita on ollut noin 1 000 asiaa vuodessa vuosina 2019–2022. Lautamieskustannukset vuosina 2015–2022 selviävät taulukosta 2.23. Vuonna 2022 lautamieskustannukset (lautamiesmenot / lautamieskokoonpanossa ratkaistut asiat / palkkiot lautamiehille) olivat 386 euroa asiaa kohden. Lautamieskokoonpanosta yhden

²¹ Tiedot haettu järjestelmästä 24.4.2023. Taulukon tiedoissa huomioitu rikosasiat ja muut rikosoikeudelliset asiat (ei pakkokeinoasioita, sotilasrikosasioita tai asioita, joiden pääluokka puuttuu). Huomioitua ratkaisukoodit: tuomittu syytteen mukaisesti, syyte hylätty kokonaan tai osittain, syyte jätetty tutkimatta, syytteestä luovuttu, jätetty sillensä, ratkaistu RITU:ssa, muu ratkaisu, tunnustettu eur. suojelumääräys, annettu eur. suojelumääräys, hylätty eur. suojelumääräys.

tuomarin kokoonpanoon siirtyneiden asioiden säästö on ollut 0,44 miljoonaa euroa verratessa vuoden 2015–2018 ja 2019–2022 keskimääräisten kustannuksien välistä eroa. Näin ollen yhden tuomarin kokoonpanoa koskevalla muutoksella tavoitellut säästöt ovat toteutuneet täysimääräisesti. On kuitenkin otettava huomioon, että koronapandemia on vaikuttanut lautamieskokoonpanojen kokoontumiseen.

Taulukko 2.23. Lautamieskustannukset ja lautamieskokoonpanojen lukumäärät 2015–2022²²

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lautamieskustannukset	1584916	1419322	1369142	1339034	963070	814460	982756	1186564
Lautamieskokoonpanot	4106	3677	3547	3469	2495	2110	2546	3074

Uudistuksessa arvioitiin, että jos kolmen tuomarin kokoonpanosta kahden tuomarin kokoonpanoon siirtyisi 100 asiaa vuosittain, säästövaikutus olisi 0,1–0,2 miljoonaa euroa vuodessa. Toisaalta säästövaikutuksen arvioitiin olevan vähäisempi, koska osan lautamieskokoonpanossa tai yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltävistä asioista arvioitiin siirtyvän käsiteltäväksi kahden tuomarin kokoonpanossa. Siten kahden tuomarin kokoonpanon käyttöönotosta arvioitiin syntyvän säästöä enintään 0,1 miljoonaa euroa vuodessa.

Kuten jaksossa 2.1.2 todetaan, vahvennetun kokoonpanon, johon kahden tuomarin kokoonpano kirjataan, käyttäminen rikosasioissa on lisääntynyt vuosina 2019–2022. Myös kolmen tuomarin kokoonpanoa on käytetty enemmän vuosina 2019–2022 kuin ennen uudistuksen voimaantuloa. Näin ollen kolmen tuomarin kokoonpanosta kahden tuomarin kokoonpanoon ei vaikuta siirtyneen ainakaan merkittävästi rikosasioita, eikä arvioituja säästöjäkään rikosasioiden osalta voida katsoa syntyneen.

Riita-asioiden osalta jaksossa 2.1.2 todetusti kolmen tuomarin kokoonpanon käyttäminen on vähentynyt vuosina 2019–2022 (keskimääräinen muutos -0,06 prosenttia). Myös lautamieskokoonpanon käyttäminen on hieman vähentynyt vuosina 2019–2022 (keskimääräinen muutos -0,02 prosenttia). Käräjäoikeuksille tehdyn kyselyn perusteella kahden tuomarin kokoonpanoa ei juurikaan ole käytetty riita-asioissa. Siten lautamieskokoonpanosta ja kolmen tuomarin kokoonpanosta vaikuttaa siirtyneen asioita ennen muuta yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltäviksi. Yhden tuomarin kokoonpanon käyttäminen riita-asioissa on lisääntynyt vuosina 2019–2022 keskimäärin 0,08 prosenttia, joka vastaa noin 370 asiaa. Ei voida olla varmoja, mistä muutokset johtuvat, joten kustannusvaikutuksia ei tältä osin voida todeta saavutettaneen arvioidun mukaisesti.

²² Lähde: Tuomioistuinvirasto 31.8.2023.

2.4.2 Korkein oikeus

Uudistuksessa arvioitiin, että yksittäisistä muutosehdotuksista merkittävin vaikutus korkeimman oikeuden jäsenten työmäärään olisi valituslupa-asioiden käsittelemisellä selvissä asioissa yhden jäsenen kokoonpanossa aikaisemman kolmen jäsenen kokoonpanon sijasta.

Uudistuksessa ei esitetty varsinaista arviota siitä, kuinka paljon kyseisellä muutoksella olisi vaikutusta valituslupa-asioiden käsittelemisestä aiheutuviin kustannuksiin. Valituslupa-asioiden kustannukset olivat vuonna 2015 yhteensä 4,08 miljoonaa euroa ja yksikkökustannukset 1 900 euroa/asia (laskettu 2 167 asialla, joka on vuonna 2015 saapuneiden valituslupa-asioiden määrä). Yhden jäsenen työmäärästä aiheutuvien kustannuksien arvioitiin muodostavan noin neljäsosan yksikkökustannuksesta. Toisaalta koska kevennetyssä kokoonpanossa voidaan käsitellä vain yksinkertaisia ja selviä valituslupa-asioita, kevennetyssä kokoonpanossa käsiteltävän asian vaatiman työmäärän arvioitiin olevan merkittävästi vähäisempi kuin keskimääräisessä valituslupa-asiassa, karkeasti arvioiden kolmasosa keskimääräisen valituslupa-asian vaatimasta työmäärästä.

Kuten jaksossa 2.2 on todettu, valituslupa-asioita on uudistuksen voimaantulon jälkeen käsitelty yhden jäsenen kokoonpanossa noin 20–28 prosentissa kaikista valituslupa-asioista, mikä on hieman vähemmän kuin tavoiteltu yksi kolmasosa kaikista valituslupa-asioista. Joka tapauksessa muutoksesta voidaan arvioida aiheutuneen kustannussäästöjä, vaikka muutoksen suuruus ei ole täysin vastannut uudistuksessa arvioitua. Valituslupa-asioiden käsittelemisestä aiheutuvien kustannussäästöjen arvioimista vaikeuttaa kuitenkin tuomioistuimien työajanseurantajärjestelmästä luopuminen uudistuksen voimaantulon jälkeen. Tämän vuoksi valituslupa-asioiden kustannustietoja ei ole laskettavissa kaikista ratkaistuista asioista erikseen. Suuntaa antava ja hyvin karkea laskelma voidaan kuitenkin tehdä edellä mainittujen vuoden 2015 tietojen pohjalta. Tuolloin valituslupa-asian yksikkökustannukset olivat 1 900 euroa/asia, josta yhden jäsenen työmäärä muodosti neljäsosan (475 euroa). Siten jos arvioidaan, että yksikkökustannus tavanomaisessa kolmen jäsenen ratkaisemassa valituslupa-asiassa ilman jäsenten työmäärästä aiheutuvia kustannuksia olisi noin 475 euroa, ja yhden jäsenen kokoonpanossa käsiteltävien asioiden osalta jäsenen työmäärä vastaisi kolmasosaa keskimääräisen valituslupa-asian vaatimasta työmäärästä, olisi yhden jäsenen kokoonpanossa käsiteltävän valituslupa-asian yksikkökustannus noin 950 euroa (475 e valituslupa-asian yksikkökustannus ilman työmäärää + 475 e yhden jäsenen työmäärä). Vuoden 2022 ratkaistujen valituslupa-asioiden lukumäärää koskevilla tiedoilla tämä tarkoittaisi, että kustannussäästöjä yhden jäsenen kokoonpanon käyttöönotosta olisi syntynyt noin 421 000 euroa (vuonna 2022 korkeimmassa oikeudessa ratkaistiin 443 valituslupa-asiaa yhden jäsenen kokoonpanossa) verrattuna siihen, että nämä asiat olisi käsitelty aikaisemman kolmen jäsenen kokoonpanossa.

3 Kirjallinen menettely

3.1 Uudistuksen sisältö

Uudistuksessa muutettiin ROL 5 a luvun mukaista kirjallista menettelyä koskevia säännöksiä ensinnäkin niin, että vastaajalle on annettava tiedoksi syyttäjän seuraamuskannanotto, joka sisältää rangaistuslajin ja rangaistuksen enimmäismäärän. Tällä tavalla vastaajan on helpompi harkita, antaako hän suostumuksensa kirjalliseen menettelyyn. Aikaisemmin syyttäjä usein esitti seuraamuskannanoton jo haastehakemuksessa, kun asia oli tarkoitus käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Seuraamuskannanotto ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa sisältänyt rangaistuksen enimmäismäärää. Kun menettelyn ennakoitavuutta vastaajan näkökulmasta näin parannettiin, menettelyn käytön arvioitiin lisääntyvän.

Laista poistettiin lisäksi rajoitus, jonka mukaan vastaajaa ei voida tuomita kirjallisessa menettelyssä kuutta kuukautta ankarampaan rangaistukseen varaamatta hänelle tilaisuutta suullisen lausuman antamiseen. Edelleen säännöksiä asianomistajan suostumuksesta kirjalliseen menettelyyn tarkennettiin niin, että asianomistajan suostumusta ei enää tarvita, jos asianomistaja on ilmoittanut esitutkinnassa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa. Lisäksi esitutinnan jälkeen annettavalta suostumukselta ei enää edellytetä kirjallista muotoa.

Uudistuksessa arvioitiin, että kirjallisen menettelyn käyttö voisi uudistuksien myötä lisääntyä niin, että aikaisemmin yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltävistä asioista 1 000–2 000 asiaa siirtyisi kirjalliseen menettelyyn. Kirjallisen menettelyn käyttöä tarkasteltaessa on huomattava, että kesäkuussa 2019 voimaan tulleen sakkomenettelyn käytön laajentamista koskeneen uudistuksen myötä rattijuopumusta koskevat asiat siirtyivät käsiteltäväksi tuomioistuimen kirjallisesta menettelystä sakkomenettelyyn. Arvio tällaisten siirtyvien asioiden lukumäärästä oli noin 5 000 (HE 103/2017 vp, s. 50).

Rikosasioiden käsittelytapaa kuvaavat tiedot selviävät taulukoista 3.1. ja 3.2. Taulukoista selviää, että vuosina 2019–2022 kirjallisessa menettelyssä on ratkaistu vuosittain noin 13 200–16 200 rikosasiaa, mikä on vastannut 27–31 prosenttia kaikista rikosasioista. Sitä ennen vuosina 2015–2018 kirjallisessa menettelyssä on ratkaistu vuosittain noin 15 900–17 150 rikosasiaa, mikä on vastannut 31–32 prosenttia kaikista rikosasioista. Kirjallisessa menettelyssä on käsitelty vuosina 2015–2018 keskimäärin noin 16 600 rikosasiaa ja vuosina 2019–2022 keskimäärin noin 14 900 rikosasiaa. Siten kirjallisessa menettelyssä käsiteltyjen rikosasioiden määrä on vähentynyt vuosina 2019–2022 keskimäärin 1 700 asialla vuodessa.

Kirjallisen menettelyn käytön vähentymistä selittää erityisesti sakkomenettelyn käytön laajentaminen, minkä johdosta rattijuopumusta koskevat rikosasiat siirtyivät pois tuomioistuimilta. Kuten todettu, uudistuksen arvioitiin vähentävän kirjallisessa menettelyssä käsiteltävien asioiden määrää 5 000 asialla vuodessa. Rattijuopumusta koskevien asioiden lukumäärät ja käsittelytavat käräjäoikeuksissa selviävät taulukosta 3.5. Rattijuopumusasioita on käsitelty käräjäoikeuksissa vuosina 2015–2019 keskimäärin noin 6 300 asiaa

vuodessa ja vuosina 2020–2022 keskimäärin noin 4 500 asiaa vuodessa. Siten rattijuopumusta koskevien asioiden määrä on vähentynyt noin 1 800 asialla vuodessa. Rattijuopumusasioita on käsitelty kirjallisessa menettelyssä vuosina 2015–2019 keskimäärin 3 950 asiaa vuodessa ja vuosina 2020–2022 keskimäärin 2 060 asiaa vuodessa. Siten kirjallisessa menettelyssä käsiteltyjen rattijuopumusta koskevien asioiden määrä on vähentynyt noin 1 900 asialla vuodessa. Muutos selittää kirjallisessa menettelyssä käsiteltyjen asioiden määrässä tapahtunutta vähenemistä vuosina 2019–2022. Kirjallisessa menettelyssä käsiteltyjen asioiden määrä ei ole kasvanut ainakaan merkittävästi muissa asiaryhmissä (taulukot 3.3. ja 3.4.). Siten kirjallisen menettelyn käyttö ei vaikuta lisääntyneen uudistuksessa arvioidun mukaisesti.

3.2 Käsittelytavan muutokset käräjäoikeuksissa²³

Taulukko 3.1. Rikosasioiden käsittelytavat käräjäoikeuksissa 2015–2022

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Suullinen	30829	29732	29749	32934	32914	29361	32932	31950
Kirjallinen	17154	16212	15928	16995	16216	15209	15058	13209
Muut	3854	4073	4049	3983	3505	3487	3592	3403
Kaikki yhteensä	51837	50017	49726	53912	52635	48057	51582	48562

Taulukko 3.2. Rikosasioiden käsittelytavat käräjäoikeuksissa 2015–2022 (%)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Suullinen	59 %	59 %	60 %	61 %	63 %	61 %	64 %	66 %
Kirjallinen	33 %	32 %	32 %	32 %	31 %	32 %	29 %	27 %
Muut	7 %	8 %	8 %	7 %	7 %	7 %	7 %	7 %
Kaikki yhteensä	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

²³ Taulukoiden 3.1.–3.4. ja 3.6. tiedot haettu Sakari-järjestelmästä 28.5.2023. Rikosasioiden pääkokonaisuutena rikosasiat ja muut rikosoikeudelliset asiat. Huomioitua ratkaisukoodit: tuomittu syytteen mukaisesti, syyte hylätty kokonaan tai osittain, syyte jätetty tutkimatta, syytteestä luovuttu, jätetty sillensä, ratkaistu RITU:ssa, muu ratkaisu, tunnustettu eur. suojelumääräys, annettu eur. suojelumääräys, hylätty eur. suojelumääräys.

Taulukko 3.3. Käsittelytapa rikosryhmittäin käräjäoikeuksissa 2015–2022.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Omaisuusrikokset	13578	12980	12914	14049	15044	13306	14312	14227
Suullinen	9453	8875	9003	9793	10265	8905	10107	10039
Kirjallinen	3974	3912	3751	4109	4616	4221	4047	3989
Muut	151	193	160	147	163	180	158	199
Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset	7264	6867	6325	6571	6343	5400	6272	6049
Suullinen	6481	6225	5666	5939	5785	4930	5862	5656
Kirjallinen	734	585	596	572	503	429	370	341
Muut	49	57	63	60	55	41	40	52
Seksuaalirikokset	651	680	700	632	680	642	789	844
Suullinen	643	669	694	624	666	637	781	834
Kirjallinen ja muut	8	11	6	8	14	5	8	10
Rikokset julkista viranomaista jne.	1374	1337	1365	1521	1691	1524	1586	1653
Suullinen	1225	1188	1182	1369	1515	1369	1393	1420
Kirjallinen	128	116	147	134	147	126	110	123
Muut	21	33	36	18	29	29	83	110
Liikenne rikokset	17953	17072	16830	17888	16748	15442	16583	14870
Suullinen	7366	7163	7154	7909	7652	7141	7962	7613
Kirjallinen	10556	9870	9594	9941	9071	8275	8568	7202
Muut	31	39	82	38	25	26	53	55
Muut rikoslakia vastaan tehdyt	5993	6036	6452	7367	7106	7319	8025	7330
Suullinen	4342	4358	4725	5433	5341	5204	6059	5718
Kirjallinen	1558	1577	1633	1823	1669	2009	1858	1486
Muut	93	101	94	111	96	106	108	126
Alkoholilakirikokset	38	27	37	23	25	26	25	29
Suullinen	30	19	30	14	16	17	23	23
Kirjallinen ja muut	8	8	7	9	9	9	2	6
Muita lakeja ja asetuksia vastaan	856	811	1023	1724	1422	896	434	329
Suullinen	656	675	800	1325	1217	759	345	273
Kirjallinen	181	125	172	375	189	128	75	54
Muut	19	11	51	24	16	9	14	2
Muut rikosoikeudelliset asiat	4130	4207	4080	4137	3576	3502	3556	3231
Suullinen	633	560	495	528	457	399	400	374
Kirjallinen	14	16	25	30	4	12	25	5
Muut	3483	3631	3560	3579	3115	3091	3131	2852

Taulukko 3.4. Käsittelytapa rikosryhmittäin käräjäoikeuksissa suhteelliset osuudet 2015–2022 (%).

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Omaisuusrikokset	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Suullinen	70 %	68 %	70 %	70 %	68 %	67 %	71 %	71 %
Kirjallinen	29 %	30 %	29 %	29 %	31 %	32 %	28 %	28 %
Muut	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %
Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Suullinen	89 %	91 %	90 %	90 %	91 %	91 %	93 %	94 %
Kirjallinen	10 %	9 %	9 %	9 %	8 %	8 %	6 %	6 %
Muut	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %	1 %
Seksuaalirikokset	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Suullinen	99 %	98 %	99 %	99 %	98 %	99 %	99 %	99 %
Kirjallinen ja muut	1 %	2 %	1 %	1 %	2 %	1 %	1 %	1 %
Rikokset julkista viranomaista jne.	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Suullinen	89 %	89 %	87 %	90 %	90 %	90 %	88 %	86 %
Kirjallinen	9 %	9 %	11 %	9 %	9 %	8 %	7 %	7 %
Muut	2 %	2 %	3 %	1 %	2 %	2 %	5 %	7 %
Liikenne rikokset	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Suullinen	41 %	42 %	43 %	44 %	46 %	46 %	48 %	51 %
Kirjallinen	59 %	58 %	57 %	56 %	54 %	54 %	52 %	48 %
Muut	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
Muut rikoslakia vastaan tehdyt	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Suullinen	72 %	72 %	73 %	74 %	75 %	71 %	76 %	78 %
Kirjallinen	26 %	26 %	25 %	25 %	23 %	27 %	23 %	20 %
Muut	2 %	2 %	1 %	2 %	1 %	1 %	1 %	2 %
Alkoholilakirikokset	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Suullinen	79 %	70 %	81 %	61 %	64 %	65 %	92 %	79 %
Kirjallinen ja muut	21 %	30 %	19 %	39 %	36 %	35 %	8 %	21 %
Muita lakeja ja asetuksia vastaan	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Suullinen	77 %	83 %	78 %	77 %	86 %	85 %	79 %	83 %
Kirjallinen	21 %	15 %	17 %	22 %	13 %	14 %	17 %	16 %
Muut	2 %	1 %	5 %	1 %	1 %	1 %	3 %	1 %
Muut rikosoikeudelliset asiat	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %
Suullinen	15 %	13 %	12 %	13 %	13 %	11 %	11 %	12 %
Kirjallinen	0 %	0 %	1 %	1 %	0 %	0 %	1 %	0 %
Muut	84 %	86 %	87 %	87 %	87 %	88 %	88 %	88 %

Taulukko 3.5. Ratkaistut asiat, joissa rattijuopumus päänimikkeenä käsittelytavan mukaan käräjäoikeuksissa 2015–2022²⁴

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Suullinen	2096	2113	2362	2746	2701	2275	2562	2450
Kirjallinen	4165	3960	3979	4111	3311	2137	2211	1846
Muut	9	13	12	8	9	7	8	12
Kaikki yhteensä	6270	6086	6353	6865	6021	4419	4781	4308

Taulukko 3.6. **Liikenne rikosten** suhteellinen osuus rikosasioista 2015-2022

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Liikenne rikokset	17953	17072	16830	17888	16748	15442	16583	14870
Rikosasiat yhteensä	51837	50017	49726	53912	52635	48057	51582	48562
Liikenne rikosten suhteellinen osuus kaikista rikosasioista (%)	34,6 %	34,1 %	33,8 %	33,2 %	31,8 %	32,1 %	32,1 %	30,6 %

3.3 Muutoksen taloudelliset vaikutukset

Uudistuksessa arvioitiin, että kirjallista menettelyä koskevaan sääntelyyn tehdyillä muutoksilla voisi olla jossain määrin menettelyn käyttöä edistävä vaikutus. Uudistuksessa arvioitiin, että jos kirjallisen menettelyn käyttö lisääntyisi niin, että 1 000–2 000 yhden tuomarin kokoonpanossa pääkäsittelyssä käsiteltävää asiaa siirtyisi kirjalliseen menettelyyn, voitaisiin saavuttaa tuomioistuinlaitokselle noin 0,5–1 miljoonan euron ja syyttäjälaitokselle noin 0,4–0,8 miljoonan euron vuotuinen säästö. Arviot perustuivat vuoden 2015 tietoihin, joiden perusteella tehtyjen laskelmien mukaan kirjallisessa menettelyssä käsiteltyjen rikosasioiden kokonaiskustannukset olivat 8,196 miljoonaa euroa ja yksikkökustannukset 426 euroa/asia. Vastaavasti istunnossa yhden tuomarin kokoonpanossa käsiteltyjen rikosasioiden kokonaiskustannukset olivat 36,4 miljoonaa euroa ja yksikkökustannukset 926 euroa.

Kuten edellä on tuotu esiin, kirjallisen menettelyn käyttö ei vaikuta uudistuksen myötä lisääntyneen. Siten myöskään uudistuksessa arvioituja kustannussäästöjä tältä osin ei voida todeta saavutettaneen.

²⁴ Taulukon 3.5. tiedot haettu Sakari-järjestelmästä 3.10.2023. Muut-luokka: ei tietoa ja sy-haaste suullinen. Huomioitavat ratkaisukoodit: tuomittu syytteen mukaisesti, syyte hylätty kokonaan tai osittain, syyte jätetty tutkimatta, syytteestä luovuttu, jätetty sillensä, ratkaistu RITU:ssa, muu ratkaisu, tunnustettu eur. suojelumääräys, annettu eur. suojelumääräys, hylätty eur. suojelumääräys.

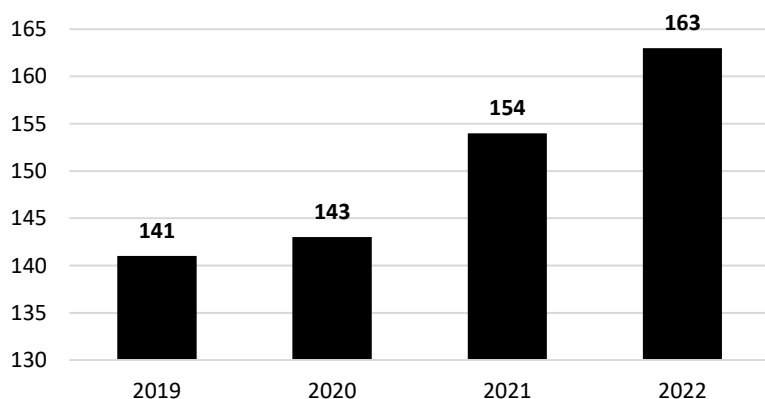
4 Yhden kosketuksen periaate

4.1 Uudistuksen sisältö

Uudistuksessa täydennettiin esitutkintalakia siten, että syyttäjä voi määrätä epäillyn pysymään esitutkinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa syyttäjän antaman haasteen tiedoksi antamista varten (ETL 10:2 a). Epäilty on velvollinen pysymään paikalla syyteharkintaan, syytteen laatimiseen ja haasteen laatimiseen kuluvan ajan. Jos epäilty ei vapaaehtoisesti noudata määräystä, hänen poistumisensa voidaan estää. Epäillyllä on oikeus poistua haasteen tiedoksi antamisen jälkeen, mutta kuitenkin aina viimeistään kuuden tunnin kuluttua esitutkinnan päättämisestä. Ehdotuksen tavoitteena oli lisätä niin kutsutun yhden kosketuksen toimintamallin käyttöä ja helpottaa vaikeasti tavoitettavien henkilöiden haastamista. Yhden kosketuksen toimintamallissa rikoksesta epäillyn asiassa esitutkinta, syyteharkinta ja asian vireillepano haastamalla tapahtuu epäillyn ollessa esitutkintaviranomaisen luona. Tällöin syyttäjä nostaa syytteen antamalla haasteen itse ja henkilö haastetaan joko kirjalliseen menettelyyn tai niin sanottuun poissaolokäsittelyyn. Syyttäjähastetta on pyritty käyttämään vaikeasti tavoitettavien henkilöiden kohdalla, kun henkilö on poliisin, Tullin tai rajaviranomaisten pidättämänä tai kiinniotettuna.

Esityksessä arvioitiin, että yhden kosketuksen toimintamallia voitaisiin lisätä niin, että sitä käytettäisiin neljäsosassa niistä rikosasioista, joiden tiedoksianto aikaisemmin toteutettiin etsintäkuulutuksen avulla. Tämä tarkoitti esityksen pohjana olleiden tietojen perusteella noin 500 asiaa vuosittain. Uudistuksessa lisätyn esitutkintalain säännöksen eli yhden kosketuksen toimintamallin soveltamismäärät selviävät kuviosta 4.1. Mallia on sovellettu noin 140–160 kertaa vuosina 2019–2022. Näin ollen mallia ei ole sovellettu niin paljon kuin uudistuksessa arvioitiin.

Kuvio 4.1. Paikallapysymisvelvollisuus; lukitussa tilassa pitäminen poistumisen estämiseksi (Esitutkintal 10:2A.2) 2019–2022²⁵

²⁵ Lähde: Poliisihallitus 31.3.2023.

4.2 Muutoksen taloudelliset vaikutukset

Edellä todetusti uudistuksessa arvioitiin, että yhden kosketuksen toimintamalliin liittyvät muutosehdotukset vähentäisivät erityisesti haastamiseen liittyvästä etsinnästä ja muusta työstä sekä peruuntuvista pääkäsittelyistä aiheutuvia kustannuksia. Vaikeimmin tavoitettavat vastaajat etsintäkuulutetaan haasteen tiedoksi antamiseksi, milloin tiedoksiannon toteuttaa poliisi. Ennen henkilön etsintäkuuluttamista tiedoksiantoa yritetään haastemiestiedoksiantona, jolloin aiheutuu haastemieskustannuksia. Esityksessä arvioitiin, että erityisen suuria haastemieskustannukset ovat silloin, kun kyse on vaikeasti tavoitettavasta vastaajasta.

Uudistuksessa arvioitiin, että jos yhden kosketuksen toimintamallia käytettäisiin neljäsosassa niistä rikosasioista, joiden tiedoksianto toteutetaan etsintäkuulutuksen avulla, olisi muutoksen säästövaikutus poliisille noin 60 000 euroa vuodessa. Haastemieskustannusten vähenemisestä aiheutuva säästövaikutus oikeuslaitokselle olisi tällöin noin 120 000 euroa vuodessa. Arvioidut euromäärät perustuvat vuosien 2015 ja 2016 tietoihin.

Poliisin haasteen tiedoksiantoa koskevat tehtävämäärät ja siihen kulunut sidonnaisuusaika selviävät taulukosta 4.2. Poliisi on esityksen antamisen jälkeen muuttanut sidonnaisuusajan laskentaa koskevia periaatteita, minkä vuoksi taulukossa sidonnaisuusaikaa koskevat tiedot eivät täsmää hallituksen esityksessä mainittuihin. Uuden laskentakaavan mukaan perusteella lasketut henkilötyövuodet etsintäkuulutetun haasteen tiedoksiannoissa selviävät kuviosta 4.4.

Uuden laskentakaavan mukaisten sidonnaisuusaikojen perusteella tiedoksiantoihin käytettiin työaikaa (kun huomioitu myös etsintäkuulutettu henkilö -tehtävään käytetty keskimääräinen sidonnaisuusaika) vuosina 2015–2018 keskimäärin 3,1 henkilötyövuotta ja vuosina 2019–2022 2,5 henkilötyövuotta, kun oletetaan keskimäärin kahden poliisimiehen partion osallistuvan tehtävän toteuttamiseen. Ennen lakimuutosta poliisilla on ollut vuosina 2015–2018 keskimäärin noin 2 000 haasteen tiedoksiantoon liittyvää tehtävää vuodessa ja niihin käytetty keskimääräinen sidonnaisuusaika on 31 minuuttia, minkä lisäksi etsintäkuulutettuun henkilöön liittyviin tehtäviin kuluu keskimäärin 57 minuuttia sidonnaisuusaikaa. Lakimuutoksen jälkeen vuosina 2019–2022 poliisilla on keskimäärin noin 1 760 haasteen tiedoksiantoon liittyvää tehtävää ja keskimääräinen tehtävään käytetty sidonnaisuusaika on 25 minuuttia, minkä lisäksi etsintäkuulutettuun henkilöön liittyviin tehtäviin kuluu keskimäärin 56 minuuttia.²⁶

Poliisin valvontatoiminnan vuoden 2022 kustannustasolla laskettuna tästä aiheutuneet poliisin tiedoksiantojen kustannukset ovat vuosina 2015–2018 keskimäärin 375 000 euroa ja lakiuudistuksen jälkeen vuosien 2019–2022 keskimäärin 303 000 euroa. Kustannukset jokaista poliisin tiedoksi antamaa

²⁶ Poliisin tarkasteltavat tehtävät eli haasteen tiedoksianto ja etsintäkuulutettu henkilö kirjataan pääosin valvonnan kustannuksiin, jotka ovat 120 420 e/htv vuonna 2022. Poliisin valvonnan kustannukset ovat vuonna 2022 yhteensä 130 562 000 euroa ja valvontaan käytetyt henkilötyövuodet ovat 1084. Lähde: Poliisihallitus 12.7.2023.

haastetta kohden ovat ennen lakiuudistuksen voimaantuloa keskimäärin noin 187 euroa ja lakiuudistuksen jälkeen 173 euroa. Poliisin kustannukset ovat olleet noin 72 000 euroa vähemmän vuodessa kuin ennen lakiuudistusta. Haasteen tiedoksiantojen lukumäärät, niihin käytetty työaika ja kustannukset ovat vähentyneet. Ei voida kuitenkaan varmuudella todeta, että muutos johtuisi ainoastaan lainsäädäntömuutoksesta, vaan muutokseen ovat voineet vaikuttaa myös muut tekijät.

Kuten taulukossa 4.1. osoitettiin, yhden kosketuksen periaatemallia on sovellettu poliisilla keskimäärin 150 tapauksessa vuosittain. Mallin soveltamisen säästövaikutus on ollut poliisin valvontatoiminnalle siten noin 26 000 euroa vuodessa (150×173 e/tiedoksianto ja etsintäkuulutetun henkilöön liittyvä tehtävä). Vuonna 2022 vastaavasti rikosasioiden tiedoksiantoihin liittyvät haastemiesten kustannukset ovat 51 euroa per asia²⁷. Hallituksen esityksessä arvioitiin haastemiesten kustannusten olevan noin kaksinkertaisia vaikeasti tavoitettavien vastaajien osalta, joten rikosasioiden tiedoksiantoihin liittyvät haastemiesten säästökustannukset ovat olleet noin 15 300 euroa ($150 \times 51 \times 2$) poliisin esitutkintalain mallin soveltamisen seurauksena. Yleisesti haastemiesten rikoshaasteiden lukumäärät ovat kasvaneet 36 % vuodesta 2015 vuoteen 2022 (kuvio 4.5.), joten itse lakiuudistuksen vaikuttavuus jää kokonaiskuvassa vähäiseksi.

Taulukko 4.2. Poliisin tehtävämäärät ja keskimääräiset sidonnaisuusajat: haasteen tiedoksianto 2019–2022²⁸

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tehtävämäärä	1896	2098	1922	2076	1967	1690	1554	1843
Keskimääräinen sidonnaisuusaika (min)	29	33	32	29	25	25	25	25

Taulukko 4.3. Poliisin tehtävämäärät ja keskimääräiset sidonnaisuusajat: etsintäkuulutettu henkilö 2019–2022²⁹

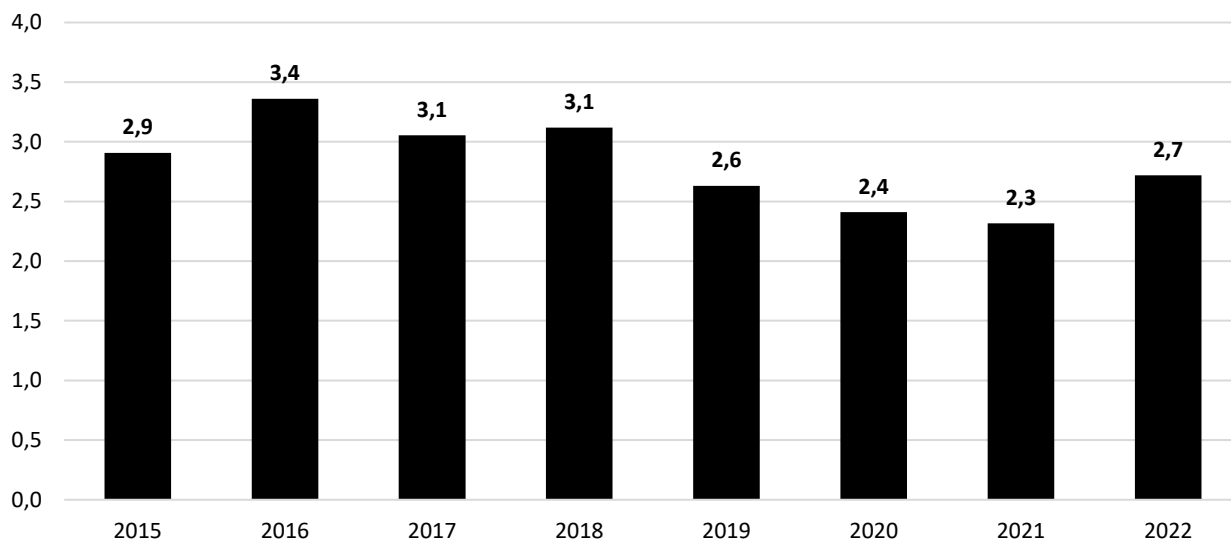
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tehtävämäärä	15440	15791	15162	16122	16034	13168	11569	14494
Keskimääräinen sidonnaisuusaika (min)	58	57	58	55	51	55	59	58

²⁷ Lähde: Tuomioistuinvirasto 31.8.2023.

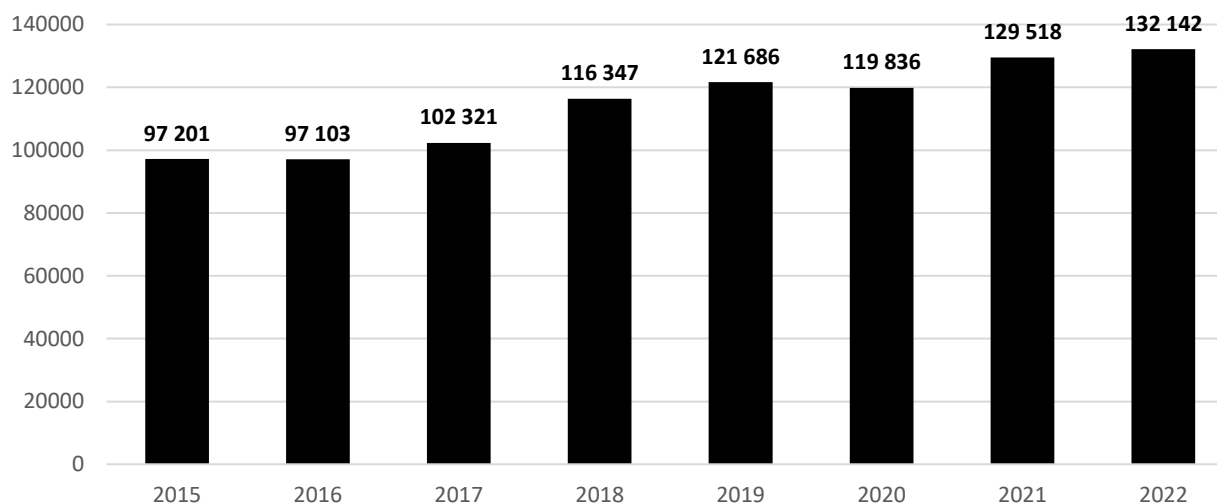
²⁸ Lähde: Poliisihallitus 20.6.2023.

²⁹ Lähde: Poliisihallitus 20.6.2023.

Kuvio 4.4. Henkilötyövuodet haasteen tiedoksiannoissa (huomioitu etsintäkuulutetun henkilön keskimääräinen sidonnaisuusaika) kahden poliisimiehen partiossa 2015–2022³⁰

Kuvio 4.5. Haastemiesten rikoshaasteiden lukumäärät 2015–2022

³⁰ Laskentakaava: ((haasteen tiedoksianto min + etsintäkuulutettu henkilö min) / 60 min * haasteen tiedoksiantotehtävien lukumäärä / laskennallinen henkilötyövuosituntimäärä 1880 * kahden poliisimiehen partio).

5 Syytetyn henkilökohtaisen läsnäolovelvollisuuden lieventäminen

5.1 Uudistuksen sisältö

Uudistuksessa muutettiin syytetyn henkilökohtaista läsnäolovelvollisuutta koskevia säännöksiä. Ensinnäkin syytetyn velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievennettiin (ROL 8:3). Muun kuin alaikäisen vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää edellytä, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Riittävää on, että vastaajaa edustaa pääkäsittelyssä asiamies, jollei tuomioistuimella pidä vastaajan läsnäoloa asian selvittämiseksi tai muusta syystä tarpeellisena. Vastaajan on kuitenkin pääsääntöisesti oltava henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Tuomioistuimella voi päättää, ettei tällaisen vastaajan tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko pääkäsittelyn ajan.

Toiseksi vangitun vastaajan velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä pääkäsittelyssä lievennettiin (ROL 8:3). Muutoksen myötä vangitun vastaajan ei tarvitse olla henkilökohtaisesti läsnä koko sen pääkäsittelyn ajan, jossa käsitellään syytettyä rikoksesta, jonka johdosta hän on vangittuna. Kolmanneksi niin sanotun poissaolokäsittelyn soveltamisalaa laajennettiin. Muutoksen myötä vastaaja voidaan hänen poissaolostaan huolimatta tuomita enintään yhdeksän kuukauden vankeusrangaistukseen, kun vastaaja on tuomioistuimelle ilmoittanut suostuvansa siihen (ROL 8:12). Aikaisemmin vastaaja voitiin näissä tilanteissa tuomita enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen.

Uudistuksessa ei esitetty varsinaisia arviota siitä, kuinka paljon uusia säännöksiä sovellettaisiin. Uudistuksella tavoiteltiin ennen muuta peruuntuneiden istuntojen vähenemistä, joten uudistuksessa arvioitiin tältä osin vain vaikutuksia peruuntuneiden istuntojen määrään (ks. jakso 3.3).

5.2 Helsingin käräjäoikeuden erillisseuranta

Käsillä olevaa selvitystä valmisteltaessa kävi ilmi, että tietoa uudistuksessa muutettujen säännösten (ROL 8:3 ja 8:12) soveltamisesta ei järjestelmällisesti kerätä tuomioistuimissa. Tämä on hankaloittanut uudistuksen vaikutuksien arvioimista. Jotta selvityksessä voidaan edes jollain tasolla arvioida uudistuksen vaikutuksia, oikeusministeriö pyysi Helsingin käräjäoikeutta toteuttamaan erillisseurannan ROL 8:3:n soveltamiskäytännöstä. Erillisseuranta toteutettiin neljän viikon aikana 18.9.–13.10.2023.

Käräjäoikeuden käytännöt syytetyn haastamisessa vaikuttavat keskeisellä tavalla syytetyn läsnäoloa koskevien säännösten soveltamiseen. Helsingin käräjäoikeudessa vastaaja voidaan ensinnäkin haastaa lievimmissä tapauksissa ratkaisun uhalla. Tällöin asia voidaan käsitellä ja ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta (ns. poissaolokäsittely, ROL 8:11 ja 8:12), eikä paikalla tarvitse olla edes vastaajan asiamies. Toiseksi vastaaja voidaan haastaa ROL 8:3 uudistuksen mukaisesti ns. itsensä tai asiamiehensä

välityksellä. Tällöin joko vastaajan tai hänen asiamiehensä tulee olla läsnä pääkäsittelyssä, jotta vastaaja voidaan tuomita rangaistukseen. Näissä tapauksissa molemmat voivat tulla paikalle, mutta vastaaja voidaan tuomita ilman hänen läsnäoloaankin, kunhan asiamies on paikalla. Kolmantena vaihtoehtona on haastaa vastaaja henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn. Näissä tapauksissa vastaajan läsnäolo on välttämätön edellytys sille, että hänet voidaan tuomita rangaistukseen.

Erillisseurannassa oli tarkoitus selvittää, kuinka monessa asiassa vastaaja oli haastettu kuultavaksi itsensä tai asiamiehen edustamana ja kuinka monessa tapauksessa vastaaja tuomittiin vankeuteen siten, että pääkäsittelyssä paikalla oli ollut vain vastaajan asiamies. Tarkoitus oli myös kerätä tietoa siitä, kuinka paljon sellaisia ratkaisuja annetaan, joissa vain asiamiehen läsnäolo olisi ollut riittävää, mutta pääkäsittelyssä on ollut läsnä sekä vastaaja että hänen asiamiehensä. Seurannassa tilastoitiin lisäksi tieto siitä, onko vastaaja haastettu henkilökohtaisesti kuultavaksi. Jos vastaaja on haastettu henkilökohtaisesti kuultavaksi, kyse on ollut jostain niistä ROL 8:3:n mainituista tilanteista, joissa asiaa ei voida käsitellä pelkän asiamiehen ollessa läsnä pääkäsittelyssä. Kun vastaaja oli haastettu henkilökohtaisesti, tilastoitiin myös syy kyseisen haastamistavan käyttämiselle.

5.3 Seurannan toteuttaminen

Seuranta toteutettiin laajasti eri osastoilla Helsingin käräjäoikeudessa. Seurannassa tilastoitiin tapaukset, joissa annettiin seurantajaksolla tuomio. Tietoja lopulta toimitti 22 tuomaria. Koska säännöksen soveltumista arvioidaan vastaajakohtaisesti, tietoja kerättiin vastaajakohtaisesti. Tällä tavalla tilastoituna vastaajia oli yhteensä 116. Asiamiehen edustamana oli seurannassa haastettu yhdeksän vastaajaa. Näistä viidessä asiassa paikalle saapui vain asiamies. Ratkaisuja, joissa vastaaja tuomittiin vankeuteen vain asiamiehen ollessa läsnä pääkäsittelyssä, oli kolme. Yhdeksästä tapauksesta neljässä paikalle saapui sekä asiamies että vastaaja. Näistä tapauksista kolmessa vastaaja tuomittiin vankeuteen. Henkilökohtaisesti kuultavaksi oli seurannassa haastettu 107 vastaajaa. Syyt henkilökohtaiselle kuulemiselle oli kyselyssä luokiteltu seuraavasti: vastaaja vangittu (10,28 %), vastaaja on alle 18-vuotias (11,21 %), vankeusrangaistuksen enimmäismäärä on kuusi vuotta (14,95 %), syyttäjä nimennyt vastaajan kuultavaksi (22,43%) ja muusta syystä tarpeen (41,12 %).

5.4 Muutoksen taloudelliset vaikutukset

Uudistuksessa arvioitiin, että syytetyn läsnäolovelvollisuuden lieventäminen vähentäisi peruuntuneiden istuntojen lukumäärää ja niistä aiheutuvia kustannuksia. Kustannuksia aiheutuu ennen kaikkea istunnoista, joihin vastaaja on haastettu, mutta joihin hän ei saavu paikalle. Uudistuksessa arvioitiin karkeasti, että syytetyn läsnäolovelvollisuuden keventämiseen liittyvät muutokset voisivat vähentää noin puolella sellaisia istuntopäivänä tapahtuvia pääkäsittelyiden peruuntumisia, joissa vastaaja on jäänyt haastettuna saapumatta istuntoon. Taulukosta 5.1. käyvät muun ohella ilmi sellaisten istuntojen lukumäärät, joissa

istunto on peruuntunut istuntopäivänä, koska vastaaja on jättänyt saapumatta haastettuna istuntoon. Tällaisten istuntojen määrä on vuosina 2015–2022 vaihdellut noin 1 630–2 240 istunnon välillä. Vuosina 2015–2018 tällaisia istuntoja on ollut keskimäärin 2 000 vuodessa ja vuosina 2019–2022 keskimäärin 1 900 vuodessa. Selvää muutosta peruuntuneiden istuntojen määrässä ei siten ole tapahtunut uudistuksen voimaantulon jälkeen. Koska selvityksessä ei havaita selkeää muutosta peruuntuneiden istuntojen määrässä, myöskään kustannussäästöjä tältä osin ei voida todeta saavutettaneen.

Uudistuksessa arvioitiin lisäksi, että syytetyn läsnäolovelvollisuuden lieventäminen vähentäisi poliisin oikeuteen noutoja koskevia tehtäviä ja niistä aiheutuvia kustannuksia. Poliisin oikeuteen noutoja koskevat lukumäärät selviävät taulukosta 5.3. Näiden tehtävien määrä vuosina 2015–2018 on ollut keskimäärin 775 vuodessa ja vuosina 2019–2022 keskimäärin 756 vuodessa. Ainoa merkittävä muutos näiden tehtävien lukumäärässä näkyy vuoden 2020 kohdalla. Tämän äkillisen tehtävien vähentymisen voidaan arvioida johtuneen koronapandemiasta. Siten kaiken kaikkiaan näiden tehtävien lukumäärä ei ole merkittävällä tavalla vähentynyt vuodesta 2019 lukien, joten myöskään kustannussäästöjä tältä osin ei voida todeta saavutettaneen.

Taulukko 5.1. Istuntokäsittelyt ja vastaajan poissaolosta johtuneet istuntojen peruuntumiset käräjäoikeuksissa 2015–2022³¹

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Vastaajan poissaolosta johtuneet peruuntuneet istunnot	9399	8881	9405	11143	11494	9948	10571	7395
... ennen istuntopäivää	5144	5072	5452	6612	7466	6669	6929	4886
Vastaajaa ei saatu haastettua	4888	4843	5206	6372	7269	6346	6509	4530
Vastaaja sairaana	256	229	246	240	197	323	420	356
... istuntopäivänä	4255	3809	3953	4531	4028	3279	3642	2509
Vastaajaa ei saatu haastettua	2003	1734	1886	2086	1774	1349	1105	588
Vastaaja saapumatta haastettuna	2027	1876	1878	2244	2079	1687	2204	1634
Vastaaja sairaana	225	199	189	201	175	243	333	287
Kaikki peruuntuneet istunnot yhteensä	15274	14901	15724	17882	18341	19846	17445	13585
Kaikki istunnot yhteensä	47736	46161	47014	52125	52777	50386	51738	45736

³¹ Taulukkojen 5.1. ja 5.2. tiedot haettu järjestelmästä 26.5.2023. Vain suulliset käsittelyt. Ei pakkokeinoasioita ja niitä, joista puuttuu pääluokka. Huomioidut ratkaisukoodit: tuomittu syytteen mukaisesti, syyte hylätty kokonaan tai osittain, syyte jätetty tutkimatta, syytteestä luovuttu, jätetty sillensä, ratkaistu RITU:ssa, muu ratkaisu, tunnustettu eur. suojelumääräys, annettu eur. suojelumääräys, hylätty eur. suojelumääräys.

Taulukko 5.2. Istuntokäsittelyt ja vastaajan poissaolosta johtuneet peruuntumiset käräjäoikeuksissa 2015–2022 (%)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Vastaajan poissaolosta johtuneet peruuntuneet istunnot	19,7 %	19,2 %	20,0 %	21,4 %	21,8 %	19,7 %	20,4 %	16,2 %
... ennen istuntopäivää	10,8 %	11,0 %	11,6 %	12,7 %	14,1 %	13,2 %	13,4 %	10,7 %
Vastaajaa ei saatu haastettua	10,2 %	10,5 %	11,1 %	12,2 %	13,8 %	12,6 %	12,6 %	9,9 %
Vastaaja sairaana	0,5 %	0,5 %	0,5 %	0,5 %	0,4 %	0,6 %	0,8 %	0,8 %
... istuntopäivänä	8,9 %	8,3 %	8,4 %	8,7 %	7,6 %	6,5 %	7,0 %	5,5 %
Vastaajaa ei saatu haastettua	4,2 %	3,8 %	4,0 %	4,0 %	3,4 %	2,7 %	2,1 %	1,3 %
Vastaaja saapumatta haastettuna	4,2 %	4,1 %	4,0 %	4,3 %	3,9 %	3,3 %	4,3 %	3,6 %
Vastaaja sairaana	0,5 %	0,4 %	0,4 %	0,4 %	0,3 %	0,5 %	0,6 %	0,6 %
Kaikki peruuntuneet istunnot yhteensä	32,0 %	32,3 %	33,4 %	34,3 %	34,8 %	39,4 %	33,7 %	29,7 %

Taulukko 5.3. Poliisin tehtävämäärät: nouto oikeuteen 2019–2022³²

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tehtävämäärä	876	766	748	709	703	584	862	876
Keskimääräinen sidonnaisuusaika (min)	55	59	63	67	60	56	52	63

³² Lähde: Poliisihallitus 20.6.2023.

6 Videoyhteyden käytön laajentaminen

6.1 Uudistuksen sisältö

Uudistuksessa laajennettiin mahdollisuutta käyttää videoyhteyttä oikeudenkäynnissä (ROL 8:13 ja OK 12:8).³³ Rikosasian vastaajan on uudistuksen myötä mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä myös muulloin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Lisäksi riita- ja rikosasian asianosaisen sekä yksityisen asianosaisen laillisen edustajan ja oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen on uudistuksen myötä mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Uudistuksessa ei esitetty tarkempia arvioita siitä, kuinka paljon videoyhteyden käyttö voisi lisääntyä muutoksien myötä.

Videoneuvotteluiden ja neuvottelulaitteiden määrä kärjäoikeuksissa selviää taulukosta 6.1. ja vastaavat tiedot hovioikeuksien osalta taulukosta 5.2. Videoneuvotteluiden määrä on kasvanut kärjäoikeuksissa ja hovioikeuksissa voimakkaasti erityisesti vuodesta 2020 lähtien. Videoneuvotteluiden määrä kärjäoikeuksissa on ollut vuosina 2020–2022 keskimäärin noin 2,8-kertainen verrattuna vuoteen 2018. Hovioikeuksien osalta videoneuvottelujen määrän kasvu on huomattava ja vastaavasti vuosina 2020–2022 videoneuvottelujen määrä on ollut keskimäärin 5,2-kertainen vuoteen 2018 verrattuna.

Videoneuvotteluiden määrän lisääntyminen vuodesta 2020 alkaen johtuneen erityisesti koronapandemian aiheuttamasta tarpeesta järjestää käsittelyitä etäyhteydellä. On mahdotonta arvioida, millainen vaikutus sääntelyyn tehdyillä muutoksilla olisi ollut ilman koronapandemian aiheuttamia vaikutuksia. Tätä voidaan tarkastella kunnolla vasta vuodesta 2023 eteenpäin, kun koronapandemia ei enää lisää tarvetta järjestää käsittelyitä etäyhteydellä. Joka tapauksessa videoneuvottelun käytön lisääntymistä on pidettävä myönteisenä ja uudistuksessa tavoiteltujen vaikutuksien mukaisena lopputuloksena.

Taulukko 6.1. Videoneuvottelujen määrä, videoneuvottelulaitteiden määrä ja neuvottelujen määrä per laite kärjäoikeuksissa 2018–2022³⁴

	2018	2019	2020	2021	2022
Videoneuvottelujen määrä (kpl)	14803	23634	38338	46644	38535
Laitteiden määrä (kpl)	143	211	255	321	336
Neuvottelujen määrä per laite	2434	2238	2922	2719	2221

³³ Uudistuksella mahdollistettiin myös videoyhteyden käyttö muuntorangaistusasian käsittelyssä (sakon täytäntöönpanosta annetun lain 30 §).

³⁴ Taulukkojen 6.1. ja 6.2. lähde: Tuomioistuinvirasto 2023.

Taulukko 6.2. Videoneuvottelujen määrä, videoneuvottelulaitteiden määrä ja neuvottelujen määrä per laite hovioikeuksissa 2018–2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Videoneuvottelujen määrä (kpl)	860	1600	4105	5535	3830
Laitteiden määrä (kpl)	26	39	44	49	45
Neuvottelujen määrä per laite	33	41	93	113	85

6.2 Muutoksen taloudelliset vaikutukset

Ehdotuksen arvioitiin yleisesti vähentävän käräjäoikeuden istuntoihin liittyvien viranomaistehtävien määrää. Muutosten arvioitiin vähentävän poliisille ja Rikosseuraamuslaitokselle vankikuljetuksista ja oikeudessa vartioinnista aiheutuvia kustannuksia. Uudistuksessa ei esitetty tarkempia arvioita vaikutusten suuruudesta.

Poliisin oikeuteen viemistä koskevien tehtävien (ei sisällä noutoja) lukumäärät selviävät taulukosta 6.3. Keskimäärin poliisilla on vuosina 2019–2022 ollut tällaisia tehtäviä 1 445, kun vuosina 2015–2018 näitä tehtäviä oli keskimäärin 1 670 vuodessa. Poliisin oikeudessa vartiointia koskevien tehtävien lukumäärät selviävät taulukosta 6.4. Poliisilla on vuosina 2019–2022 ollut oikeudessa vartiointia koskevia tehtäviä keskimäärin 912 vuodessa, kun vuosina 2015–2018 näitä tehtäviä oli keskimäärin 1 145 vuodessa.

Oikeuteen viemistä koskevien tehtävien lukumäärä sekä oikeudessa vartiointia koskevien tehtävien määrä on siten vuosina 2019–2022 vähentynyt. Oikeuteen vienti ja oikeudessa vartiointiin liittyvät tehtävät kirjataan poliisin muihin tehtäviin, joiden kustannukset ovat 104 861 euroa per henkilötyövuosi vuonna 2022. Jos oletetaan, että kunkin tehtävän toteuttamiseen osallistui keskimäärin kahden poliisimiehen partio, taulukon 6.3. oikeuteen viennin tehtävien ja keskimääräisten sidonnaisuusajkojen perusteella käytetyt henkilötyövuodet ovat vuosien 2015–2018 välillä keskimäärin 5,2 henkilötyövuotta ja vuosien 2019–2022 välillä 4,0 henkilötyövuotta. Oikeuteen vientitehtävien kustannukset ovat vuosien 2015–2018 välillä keskimäärin noin 549 000 euroa vuodessa ja vuosien 2019–2022 noin keskimäärin 411 000 euroa vuodessa. Toisien sanoen poliisin oikeuteen vienti -tehtävien kustannukset ovat vähentyneet keskimäärin 137 000 euroa lakimuutoksen jälkeen.

Vastaavasti poliisin vartiointitehtävät oikeudessa ovat vähentyneet vertailujakson aikana. Vuosien 2019–2022 välisenä aikana vartiointitehtäviin oikeudessa käytettiin keskimäärin 3,0 henkilötyövuotta ja vuosien 2015–2018 välisenä aikana 4,9 henkilötyövuotta. Poliisin muiden tehtävien kustannukset ovat 104 861 euroa per henkilötyövuosi vuonna 2022. Mikäli suhteutetaan vuositasen 2022 kustannuksia keskimääräisiin henkilötyövuosiin, kustannukset ovat vuosien 2019–2022 aikana keskimäärin noin 318 000 euroa vuodessa ja vuosien 2015–2018 välillä 515 000 euroa vuodessa. Poliisin vartiointitehtävien kustannukset ovat vähentyneet keskimäärin 197 000 euroa lakimuutoksen jälkeen. Voidaan olettaa, että videoyhteyden käytön lisääntyminen on osaltaan vaikuttanut tähän muutokseen.

Rikosseuraamuslaitoksen käräjävartiointiin aiheutuvista henkilöstökustannuksista ei ole saatavilla systemaattisesti kerättyä vertailukelpoista tietoa tarkasteltavalta ajanjaksolta, joten kustannusarvioita tämän osalta ei ole mahdollista toteuttaa.

Tarkasteltaessa videoyhteyden käytön laajentamisesta aiheutuvia vaikutuksia, eli viranomaistehtävien määrää ja niistä aiheutuvia kustannuksia, on otettava huomioon, että tähän vaikuttavat hyvin monet seikat, kuten yleisesti rikosasioiden määrä ja laatu. Näin ollen on vaikeaa arvioida, millä tavalla videoyhteyden käyttömäärien lisääntyminen viime vuosina on tosiasiassa vaikuttanut rikosasioista aiheutuviin kustannuksiin.

Taulukko 6.3. Poliisin tehtävämäärät ja keskimääräiset sidonnaisuusajat, oikeuteen vienti 2015–2022³⁵

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tehtävämäärä	1670	1421	1515	1668	1528	1406	1350	1498
Keskimääräinen sidonnaisuusaika (min)	208,9	182,3	179,8	179,8	145,9	185,2	133,3	148,5

Taulukko 6.4. Poliisin tehtävämäärät ja keskimääräiset sidonnaisuusajat, vartiointitehtävä oikeudessa 2015–2022³⁶

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tehtävämäärä	1276	1152	1230	1323	1182	944	741	783
Keskimääräinen sidonnaisuusaika (min)	227,6	213,6	219,4	227,7	171	185,7	189	213,7

³⁵ Lähde: Poliisihallitus 20.6.2023.

³⁶ Lähde: Poliisihallitus 20.6.2023.

7 Muuntorangaistusmenettelyn keventäminen

Uudistuksessa muutettiin muuntorangaistusmenettelyä koskevia säännöksiä. Sakon maksamiseen voi muutoksen myötä saada maksuaikaa vielä tuomioistuimen muunnettua sakon vankeudeksi siten, ettei muuntorangaistuksen täytäntöönpanoon ryhdytä ennen kuin myönnetty maksuaika on kulunut loppuun (sakon täytäntöönpanosta annetun lain 36 §). Esityksessä ei arvioitu uudistuksella olevan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia, eikä sillä arvioitu olevan vaikutusta sakkojen maksamiseen. Sen kuitenkin arvioitiin yksinkertaistavan maksuajan myöntämismenettelyä nykyisestä. Lisäksi sen arvioitiin hieman vähentävän käräjäoikeuksien ja Oikeusrekisterikeskuksen työtä, mutta kokonaisuudessaan vaikutuksien viranomaisten työmäärään arvioitiin olevan vähäisiä.

Muuntorangaistuksia koskevien maksuaikahakemuksia ja Oikeusrekisterikeskuksen tekemiä päätöksiä koskevat tiedot käyvät ilmi taulukosta 7.1. Taulukosta selviää, että Oikeusrekisterikeskuksen maksuaikahakemuksia koskevia päätöksiä on tehty vuosina 2020–2021 noin 1400–1500 kappaletta. Vuonna 2020 hakemus hylättiin noin 23 prosentissa (344 kpl) tapauksista. Hakemus hyväksyttiin noin 77 prosentissa tapauksista, joista sakko maksettiin maksuajan kuluessa noin 49 prosentissa (575 kpl) tapauksista ja asia raukesi sakon osittain tai kokonaan maksamatta jäämisen vuoksi noin 51 prosentissa (604 kpl) tapauksista. Vuonna 2021 hakemus hylättiin noin 41 prosentissa (584 kpl) tapauksista. Hakemus hyväksyttiin noin 59 prosentissa tapauksista, joista sakko maksettiin maksuajan kuluessa noin 40 prosentissa (330 kpl) tapauksista ja asia raukesi sakon osittain tai kokonaan maksamatta jäämisen vuoksi noin 60 prosentissa (514 kpl) tapauksista. Vuonna 2022 maksuaikahakemuksia on tullut noin neljäsosa aikaisempia vuosia enemmän (1955 kpl). Osa hyväksytyjen hakemusten mukaisista maksuajoista eivät olleet vielä tietojen hakemisen aikaan kuluneet loppuun, mutta suhteelliset osuudet hylättyjen, maksettujen ja rauenneiden tapausten osalta vastaavat suurin piirtein vuoden 2021 tietoja.

Kaikkien muuntorangaistusasioiden lukumäärät selviävät taulukosta 26.1. Vuosina 2020–2022 maksuaikaa koskevia hakemuksia on tehty 19–26 prosentissa muuntorangaistusasioista.

Taulukko 7.1. Muuntorangaistusten maksuaikahakemukset 2020–2022³⁷

Hakemus	2020	2021	2022
Hyväksytty: myönnetty maksuaikaa	-	-	52
Päättynyt: maksuaikahakemus hyväksytty ja maksu kokonaan maksettu myönnetyllä maksuajalla	575	330	441
Rauennut: maksua ei ole suoritettu/on suoritettu vain osittain myönnetyn maksuajan kuluessa	604	514	655
Hylätty: ei myönnetty maksuaikaa	344	584	807
Kaikki yhteensä	1523	1428	1955

Taulukko 7.2. Tuomitut muuntoasiat ratkaisuvuosittain 2020–2022³⁸

Ratkaisuvuosi	2020	2021	2022
Lukumäärä	8012	5557	7435

³⁷ Lähde: Oikeusrekisterikeskus, tilanne 31.5.2023.

Hyväksytty-tilassa olevalle hakemukselle on myönnetty maksuaikaa ja maksuaikaa on vielä jäljellä. Jos maksu suoritetaan maksuaikana, hakemus siirtyy päättäneet-tilaan. Jos maksua ei suoriteta myönnetyn maksuajan kuluessa, maksuaikapäätös raukeaa.

³⁸ Lähde: Oikeusrekisterikeskus, tilanne 31.5.2023.

8 Yhteenveto

Arvioitaessa syitä mahdollisille tilastoissa tapahtuneille muutoksille on otettava huomioon, että rikos- ja riita-asioden käsittelyä kuvaaviin muuttujiin vaikuttavat myös monet muut seikat kuin pelkästään hallituksen esityksessä HE 200/2017 vp tehdyt muutokset. Esimerkiksi vuosina 2020–2022 koronapandemia on vaikuttanut rikos- ja riita-asioden käsittelyyn, minkä lisäksi käsiteltävien asioiden määrä ja laatu, viranomaisten resurssit sekä muut yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset vaikuttavat tilastojen sisältöön. Toisin sanoen ei voida todeta, että tilastoissa tapahtuneet muutokset johtuisivat ainoastaan oikeusprosessien keventämiseen tähtäävistä lakiuudistuksista.

Uudistuksessa *muutettiin yleisten tuomioistuimien kokoonpanoja* koskevaa sääntelyä. Käräjäoikeudessa yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltaa rikosasioissa laajennettiin. Lisäksi säädettiin uudeksi kokoonpanovaihtoehdoksi käräjäoikeudessa sekä rikos- että riita-asioissa kahden tuomarin kokoonpano. Korkeimmassa oikeudessa merkittävin uudistuksessa tehty muutos koski yhden jäsenen kokoonpanon päätösvaltaisuuden laajentamista valituslupa-asioissa.

Yhden tuomarin kokoonpanon toimivaltaa koskevilla laajennuksilla tavoiteltiin lautamieskokoonpanon käyttämisen vähentymistä ja säästöjä lautamieskustannuksiin. Tavoite on toteutunut varsin hyvin niiden rikosnimikkeiden osalta, jotka voidaan lakimuutoksen myötä käsitellä yhden tuomarin kokoonpanossa. Yhden tuomarin kokoonpanossa ratkaistujen asioiden lukumäärä on kasvanut ja lautamieskokoonpanossa ratkaistujen asioiden lukumäärä vähentynyt suurin piirtein uudistuksessa arvioidun verran. Kahden tuomarin kokoonpanoa koskevalla muutoksella tavoiteltiin kolmen tuomarin kokoonpanon käyttämisen vähentymistä ja tästä aiheutuvia säästöjä. Tältä osin tavoitteen ei voida katsoa täyttyneen, sillä kahden tuomarin kokoonpanoa vaikuttaa käytetyn vain harvakseltaan. Korkeimman oikeuden yhden jäsenen kokoonpanoa koskevalla muutoksella tavoiteltiin niin ikään kustannussäästöjä erityisesti jäsenten työmäärästä aiheutuvien kustannuksien vähenemisen kautta. Vaikka toteutuneiden kustannuksien arviointia vaikeuttaa tuomioistuimien työajanseurantajärjestelmästä luopuminen uudistuksen jälkeen, voidaan arvioida, että yhden jäsenen kokoonpanoa koskevan muutoksen tavoitteet ovat ainakin osittain täyttyneet, sillä yhden jäsenen kokoonpanoa on käytetty uudistuksen voimaantulon jälkeen lähes uudistuksessa arvioidun verran.

Uudistuksessa *muutettiin kirjallista menettelyä* koskevia säännöksiä. Vastaajalle on uudistuksen myötä annettava tiedoksi syyttäjän seuraamuskannanotto, joka sisältää rangaistuslajin ja rangaistuksen enimmäismäärän. Muutoksella tavoiteltiin kustannussäästöjä siten, että osa yhden tuomarin kokoonpanossa käsitellyistä asioista siirtyisi kirjallisessa menettelyssä käsiteltäviksi. Tavoitteen ei voida katsoa täyttyneen, koska kirjallinen menettely ei vaikuta lisääntyneen uudistuksen voimaantulon jälkeen.

Uudistuksella *helpotettiin vaikeasti tavoitettavien henkilöiden haastamista* siten, että syyttäjä voi määrätä epäillyn pysymään esitutkinnan päätyttyä paikalla esitutkintaviranomaisen toimipaikassa haasteen tiedoksi

antamista varten enintään kuuden tunnin ajan (ns. yhden kosketuksen toimintamalli). Muutoksella tavoiteltiin etsintäkuulutuksen avulla annettavista tiedoksiannoista poliisille aiheutuvien kustannuksien vähentymistä sekä haastemieskustannuksien vähentymistä. Poliisin osalta muutoksen kustannuksien vähentymistä koskevat tavoitteet eivät ole täyttyneet, vaikka poliisin tiedoksiantojen lukumäärä ja niihin kulunut työaika ovat vähentyneet uudistuksen voimaantulon jälkeen. Haastemiesten osalta vastaava säästövaikutuksen tavoite ei ole toteutunut.

Uudistuksessa *lievennettiin syytetyn velvollisuutta olla henkilökohtaisesti läsnä* pääkäsittelyssä. Muun kuin alaikäisen tai vangitun vastaajan tuomitseminen vankeusrangaistukseen ei enää edellytä, että vastaajaa on kuultu pääkäsittelyssä henkilökohtaisesti. Jos tuomioistuim ei pidä vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa tarpeellisena, riittävää on, että vastaajaa edustaa pääkäsittelyssä asiamies. Vastaajan tulee kuitenkin olla henkilökohtaisesti läsnä käräjäoikeuden pääkäsittelyssä, jos häntä syytetään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Tähän muutokseen liittyen on ensinnäkin huomautettava, että tietoja uuden sääntelyn soveltamisesta ei ole kattavasti saatavilla tuomioistuimista. Helsingin käräjäoikeuden toteuttaman erillisseurannan avulla voidaan kuitenkin arvioida, että uutta sääntelyä ei sovelleta läheskään niin paljoa kuin uudistuksessa arvioitiin. Muutoksella tavoiteltiin peruuntuneiden istuntojen lukumäärän ja niistä aiheutuvien kustannuksien vähentymistä. Tältäkin osin muutoksen tavoitteet eivät vaikuta täyttyneen, sillä selvää muutosta peruuntuneiden istuntojen määrässä ei ole tapahtunut uudistuksen voimaantulon jälkeen. Muutoksella tavoiteltiin lisäksi poliisin oikeuteen noutoja koskevien tehtävien ja niistä aiheutuvien kustannuksien vähentymistä. Näidenkään tehtävien lukumäärä ei ole merkittäväällä tavalla vähentynyt uudistuksen voimaantulon jälkeen, joten tältäkin osin muutoksen tavoitteet eivät ole täyttyneet.

Uudistuksella *laajennettiin videoyhteyden käyttöä oikeudenkäynnissä*. Rikosasian vastaajan on mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä myös muutoin kuin todistelutarkoituksessa kuultuna. Osallistuminen suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä korvaa henkilökohtaisen läsnäolon. Myös syyttäjän, riita-asian asianosaisen sekä asianosaisen oikeudenkäyntiavustajan tai -asiamiehen on mahdollista osallistua suulliseen käsittelyyn videoyhteyden välityksellä. Muutoksella tavoiteltiin erityisesti poliisille ja Rikosseuraamuslaitoksella vankikuljetuksista ja oikeudessa vartioinnista aiheutuvien kustannuksien vähentymistä. Muutoksen tavoitteet vaikuttavat ainakin osittain täyttyneen poliisin osalta, sillä poliisin sekä oikeuteen vietejä koskevien tehtävien lukumäärä että oikeudessa vartiointia koskevien tehtävien määrä on vähentynyt uudistuksen voimaantulon jälkeen. Tehtävien määrän vähentymisen myötä poliisille aiheutuneet kustannukset ovat myös vähentyneet. Rikosseuraamuslaitoksen osalta systemaattista ja luotettavaa vertailutietoa ei ole saatavilla, joten uudistusten merkitystä ei ole tässä yhteydessä mahdollista arvioida.

Uudistuksella *muutettiin muuntorangaistusmenettelyä* koskevia säännöksiä siten, että sakon maksamiseen voi saada maksuaikaa vielä tuomioistuimen muunnettua sakon vankeudeksi, jolloin muuntorangaistuksen

täytäntöönpanoon ei ryhdytä ennen kuin myönnetty maksuaika on kulunut loppuun. Uudistuksella ei arvioitu olevan merkittäviä vaikutuksia eikä sillä tavoiteltu kustannussäästöjä.

Selvityksen tulokset herättävät jatkokysymyksiä, kuten miksi tavoiteltuja vaikutuksia ei ole syntynyt ja mitä toimia tulosten perusteella tulisi tehdä. Oikeusministeriö pyrkii tarkastelemaan selvityksen tuloksia ja muun muassa näitä kysymyksiä tarkemmin rikosprosessin sujuvoittamista koskevassa hankkeessa. Oikeusministeriö tulee käynnistämään sujuvoittamishankkeen valmistelutyön vuoden 2024 aikana.